



Tervise
Arengu
Instituut

Alkoholi litsentsisüsteemid Euroopas

Analüüs

Tallinn 2024

Tervise Arengu Instituut

Alkoholi litsentsisüsteemid Euroopas

Analüüs

Krista Tarlap

Tallinn 2024

Sisukord

Tabelid.....	4
Mõisted.....	5
Lühikokkuvõte	6
Sissejuhatus.....	7
Litsentsisüsteemide tüübid	7
Litsentsisüsteemi kehtestamise põhjused	10
Litsentsisüsteemid ja alkoholi kättesaadavuse vähendamine.....	10
Livingston jt. (2007).....	11
Campbell jt. (2009).....	11
Popova jt. (2009).....	12
Bryden jt. (2012)	12
Sherk jt. (2018).....	13
Euroopa Komisjoni ja WHO soovitusel.....	13
Ülevaade litsentsisüsteemist Euroopa riikides.....	14
Iirimaa, Šotimaa ja Soome alkoholi litsentsisüsteemide kirjeldused	26
Soome alkoholi litsentsisüsteem	27
Ajalugu	27
Süsteemi ülesehitus	27
Litsentside väljaandmine	28
Järelevalve.....	30
Litsentsitasud	30
Muud nõuded.....	31
Hinnang süsteemile	31
Tulevik.....	31
Iirimaa alkoholi litsentsisüsteem	32
Ajalugu	32
Litsentsisüsteemi seos rahvatervise eesmärkidega.....	32
Süsteemi ülesehitus	33
Litsentside väljaandmine	34
Järelevalve.....	36
Litsentsitasud	36
Muud nõuded.....	37

Hinnang süsteemile	37
Tulevik.....	37
Šotimaa alkoholi litsentsisüsteem.....	38
Ajalugu	38
Süsteemi ülesehitus	38
Litsentside väljaandmine.....	39
Järelevalve.....	40
Litsentsitasud	41
Muud nõuded.....	41
Hinnang süsteemile	42
Tulevik.....	42
Soovitused	43
Kasutatud kirjandus	44
Lisa 1. Alkoholi litsentsisüsteemid Euroopas - küsitlusuuringu ankeet.....	50
Lisa 2. Soome, Iirimaa ja Šotimaa alkoholi litsentsisüsteemide võrdlus	58

Tabelid

Tabel 1: Litsentsi vajalikkus alkoholi jaemüügiks või serveerimiseks Euroopa regiooni riikides (WHO, 2016&2019; TAI, 2024)	16
Tabel 2: Litsentsinõuded erinevat tüüpi asutustes, alkoholi tüübi alusel (TAI, 2024)	19
Tabel 3: Alkoholi kaugmüügi ja kaasamüügi piirangud, alkoholi tüübi alusel (TAI, 2024)	20
Tabel 4: Alkoholi müügiks vajalike litsentside tüübid, asutuse tüübi alusel (TAI, 2024)	21
Tabel 5: Litsentside väljaandmise eest vastutava asutuse liigitus, asutuse tüübi alusel (TAI, 2024)	22
Tabel 6: Litsentside liigitus kehtivusaja järgi, asutuse tüübi alusel (TAI, 2024)	23
Tabel 7: Litsentsiga kaasnevad tasud, asutuse tüübi alusel (TAI, 2024)	24
Tabel 8: Litsentside arvu piirang, asutuse tüübi alusel (TAI, 2024)	25

Mõisted

Alkoholi litsentsisüsteem

Riiklikult määratletud süsteem, kus kauplejal või asutusel on alkoholi või teatud tüüpi alkohoolse joogi müümiseks vajalik taodelda luba, mille saamiseks peab kaupleja vastama eelnevalt sätestatud nõuetele. Nõuete rikkumisel on õigus litsents ajutiselt peatada või lõplikult tühistada.

Kohapealseks tarvitamiseks müük (*on-premise sales*)

Alkoholi litsentsisüsteemi mõistes loetakse kohapealseks tarvitamiseks müüki pakkuvateks asutusteks baarid, ööklubid, pubid, restoranid jm asutused, kus alkoholi müük, serveerimine ja tarvitamine toimub asutuse ruumides.

Kaasamüük (*off-premise sales*)

Alkoholi litsentsisüsteemi mõistes loetakse kaasamüüki pakkuvateks asutusteks kauplused, tanklad, spetsialiseerunud alkoholipoed jm asutused, kus müüdud alkoholi tarvitamine toimub väljaspool asutuse ruume.

Kaugmüük (*distance sales, online sales*)

Toote (nt alkohoolse joogi) müümine läbi tehniliste lahenduste viisil, kus tehingu sooritamisel ei viibi ostja füüsiliselt kaupleja ruumides ning kaupleja esindaja ja ostja vahel puudub näost-näkk kontakt. Kaugmüügi meetodid on näiteks e-poodide ja kullerrakenduste kasutamine.

Kojutoimetamine (*home delivery*)

Toote (nt alkohoolse joogi) ostja poolt määratud asukohta toimetamine kulleri poolt.

Lühikokkuvõte

Riikliku regulatsiooni vormide üheks alatüübiks on nõ “positiivsel litsentseerimisel” põhinevad litsentsisüsteemid, kus kaupleja peab toote müügiks vajaliku litsentsi saamiseks vastama teatud miinimumnõuetele. Antud tüüpi litsentsisüsteemi peamised eesmärgid võivad olla nii info kogumine, järelevalve hõlbustamine kui ka alkoholi tarvitamisega seotud kahjude ja/või kogukondlike mõjude vähendamine.

Maailmas leidub mitmesuguse ülesehitusega alkoholi litsentsisüsteeme, mis põhinevad erinevatel eesmärkidel ja on seega ka sisult ja ülesehituselt erinevad. Seetõttu võib olla keeruline hinnata litsentsisüsteemi kui ühtse konstrukti efektiivsust, sest litsentsisüsteem, mis on välja töötatud teatud eesmärki silmas pidades, ei pruugi olla efektiivne teiste eesmärkide saavutamisel. Seega on litsentsisüsteemi disainimisel oluline läbi mõelda, mis on planeeritava süsteemi eesmärk. Lisaks selgelt sõnastatud eesmärkidele on litsentsisüsteemi planeerimisel oluline muuhulgas arvesse võtta ka seda, et litsentsisüsteemi põhimõtted on kõigile osapoolstele selgelt arusaadavad ning litsentsisüsteemi nõuete täitmise osas on korraldatud efektiivne järelevalve süsteem.

Litsentsisüsteemi kasutatakse paljudes riikides alkoholi müügikohtade arvu piiramise ehk alkoholi kättesaadavuse vähendamise eesmärgil, mis aitab omakorda mõjutada rahvastiku alkoholitarbimist ning sellest tulenevaid kahjusid. Alkoholi müügikohtade kontsentratsiooni ning alkoholikahjude seoste hindamiseks on läbi viidud kümneid läbilõike- ja longituuduuringuid. Valdav osa läbiviidud uuringutest kinnitab, et suurem müügikohtade kontsentratsioon seostub suurema alkoholitarvitamisega ning suuremate alkoholikahjudega (eelkõige vägivallaga seotud alkoholikahjudega).

Euroopa Liidul puudub hetkel selgelt defineeritud seisukoht seoses alkoholi litsentsisüsteemi kehtestamisega. WHO on seevastu selgelt defineerinud seisukoha, et litsentsisüsteemi kehtestamine on efektiivne vahend alkoholi kättesaadavuse piiramiseks ning alkoholi tarvitamise ja sellega seotud kahjude vähendamiseks ning sellest tulenevalt andnud soovitusel võimalusel alkoholi litsentsisüsteem kasutusele võtta.

Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) ja Tervise Arengu Instituudi (TAI) andmetel on Euroopa regiooni 53 riigist monopoli- või litsentsisüsteem 41-s (77%). Täpsemalt on monopolisüsteem 7 riigis (13%) ning litsentsisüsteem 36 riigis (68%) (sh 2 monopolisüsteemiga riigis, kus lahja alkoholi müük on litsentsiga lubatud). 11 riigis (21%) (sh Eestis) litsentsisüsteem puudub. Balti- ja Põhjamaade seas on Eesti ainuke riik, kus alkoholi litsentsisüsteem puudub täielikult.

Sissejuhatus

Maailma Terviseorganisatsiooni (*World Health Organization* ehk WHO) andmetel sureb igal aastal maailmas alkoholi tarvitamisega seotud põhjustel ~2,6 miljonit inimest (1). Kõige kõrgem alkoholi kogutarbimise (aasta jooksul täiskasvanud (15+) elaniku kohta keskmiselt tarbitud alkoholi kogus 100%-lise alkoholi liitrites) tase maailmas on Euroopas (~9,2 liitrit) (1). Eelkõige seostub surmadega alkoholi liigtarvitamine, mis suurendab õnnetustesse sattumise tõenäosust ning võib viia raskete krooniliste haiguste väljakujunemiseni. Keskeltläbi iga kolmas alkoholitarvitaja maailmas on tarvitanud alkoholi episoodilise tugeva tarvitamise mustrile vastavalt ehk vähemalt ühel korral viimase kuu jooksul tarvitanud korraga alkoholi koguses, mis vastab 60g 100%-lise alkoholi tarvitamisele (1).

Lisaks surmadele ja tervisekahjudele seostub alkoholi liigne tarvitamine ka kuritegevuse suurenemise ning suurema politsei- ja kiirabiväljakutsete arvuga.

Eelnevast tulenedes on riigid võtnud kasutusse erinevaid meetodeid, vähendamaks alkoholi tarvitamist ja sellega seotud kahjusid. Näiteks on efektiivseteks meetmeteks alkoholiaktiivide tõstmine ning reklaampiiirangute kohaldamine (2). Ühe meetmena on mitmetes riikides kasutusel riiklik alkoholi monopoli- või litsentsisüsteem, mille eesmärk on vähendada alkoholi kättesaadavust läbi füüsiliste müügikohtade arvu vähendamise.

Litsentsisüsteemide tüübid

Järgnevalt on erinevate riikliku regulatsiooni vormide kirjeldamiseks kasutatud The Allen Consulting Group poolt 2002. aastal Austraalia terviseameti (*Department of Health*; eelnevalt *Department of Health and Ageing*) tellimisel koostatud raportit "Licensing of Tobacco Retailers and Wholesalers" (3). Kuigi raport keskendub tubakatoodete müügi regulatsiooni vormidele, siis laienevad samad põhimõtted ka alkoholi müügi regulatsioonidele.

Üldjoontes saab eristada nelja tüüpi regulatsioonivorme (3):

- teavitamine/registreerimine
- akretideerimine/sertifitseerimine
- negatiivne litsentseerimine
- positiivne litsentseerimine.

Teavitamine/registreerimine viitab süsteemidele, kus kaupleja peab edastama vastavale asutusele info oma tegevuse ja selle detailide kohta, kuid sellega ei kaasne spetsiifilisi kohustusi ega piiranguid. Registreerimine võib olla ka kohustuslik, st tegevuse mitteregistreerimisel võib kauplejat ähvardada trahv või

muu karistus. Registreerimise peamine eesmärk on saada ülevaade piirkonnas tegutsevatest asutustest, mis omakorda toetab järelevalve ja auditeerimise läbiviimist. Registreerimisel põhinevatel süsteemidel on mitmeid puuduseid, näiteks ei võimalda need seada kauplejatele tegevuseks vajalikke tingimusi (3).

Kohati võib olla keeruline eristada registreerimisel ja litsentseerimisel põhinevaid süsteeme, sest litsentsi taotlemise nõudeks võib olla vaid elementaarsete standardite täitmine või toimub taotluse läbivaatamine pealiskaudsel viisil, mis ei suuda tagada nõuete tegelikku täitmist (3).

Akrediteerimine ja sertifitseerimine viitab süsteemidele, kus sertifikaadi taotlemiseks peab kaupleja vastama paikapandud miinimumstandarditele ning rikkumiste korral võib ametiasutus sertifikaadi tagasi võtta, kuid sertifikaadi taotlemine on vabatahtlik ning tootega kauplemine on võimalik ka ilma sertifikaadita. Paljud traditsiooniliste (ehk nõ "positiivsete") litsentsisüsteemide kriitikud on välja toonud, et akrediteerimisel ja sertifitseerimisel põhinevad süsteemid toetavad kauplejate turule sisenemist, andes samas klientidele valiku madalama kvaliteedi (ja sageli madalamate hindadega) mitte-litsentseeritud kauplejate ning kõrgema kvaliteedi (ja sageli kõrgemate hindadega) litsentseeritud kauplejate vahel. Kuna akrediteerimisel ja sertifitseerimisel põhinevate süsteemide peamine eesmärk on tagada vaba ettevõtlus ning valikuvõimalus tarbijatele, siis ei ole antud süsteemid legaalsete uimastite (nagu alkohol ning tubaka- ja nikotiinitooted) kättesaadavuse vähendamiseks sobilik valik (3).

Negatiivsel litsentseerimisel põhinevates süsteemides ei nõuta kauplejalt enne tegevuse alustamist loa taotlemist, kuid valdkonnaga seotud standardite ja seaduste rikkumisel võib keelata kaupleja edasise tegevuse seoses kõnealuse toote müügiga. Negatiivse litsentseerimise põhiliseks eeliseks on madalad kulud nii riigile (seoses madalate administreerimiskuludega) kui ka kauplejale (seoses litsentsi taotlemise kulude puudumisega). Süsteemi puudusteks on muuhulgas kauplejate registri puudumine ning litsentsitasude puudumisest tulenevad ebapiisavad rahalised vahendid teavitus- ja järelevalve tegevusteks. Negatiivsel litsentseerimisel põhinevaid süsteeme ei soovitata üldjuhul kasutada terviseriskidega seotud toodete puhul (3).

Positiivsel litsentseerimisel põhinevad süsteemid nõuavad kauplejalt toote müügiks loa taotlemist, kusjuures kaupleja peab litsentsi saamiseks vastama eelnevalt sätestatud miinimumnõuetele. Nõuete rikkumine võib kaasa tuua litsentsi ajutise peatamise või tühistamise. Positiivsel litsentseerimisel põhinevad süsteemid annavad võimaluse suunatult kauplejaid informeerida ja koolitada, aitavad tagada, et kõik kauplejad on teadlikud seadusest tulenevatest kohustustest, pakuvad järelevalve süsteemile kulutõhusaid lisavõimalusi (litsentsi tühistamine kulutõhusam kui trahvide sissenõudmine läbi kohtusüsteemi) ning aitavad luua rahalisi vahendeid teavitus- ja järelevalve tegevuste elluviimiseks. Süsteemi puuduseks on süsteemi administreerimise kõrge majanduslik kulu riigile (või

kõrgete litsentsitasude korral kauplejatele) ning kõrge administratiivne koormus kauplejatele. Eelkõige võivad positiivsel litsentseerimisel põhinevad süsteemid tekitada raskusi väike-kauplejatele, kelle jaoks litsentsiga seotud nõuete täitmiseks vajalikud lisakulutused moodustavad eelarvest suurema osa kui suurtel kauplejal. Seetõttu tuleb positiivsel litsentseerimisel põhinevat süsteemi välja töötades võtta arvesse, et litsentsi taotlemisega kaasnev majanduslik ning administratiivne koormus kauplejatele oleks optimaalne (3).

Traditsiooniliselt peetakse litsentsisüsteemi all silmas eelkõige positiivsel litsentseerimisel põhinevaid süsteeme. Seetõttu keskendub ka järgnev ülevaade eelkõige positiivsel litsentseerimisel põhinevatele süsteemidele. Seega viitab edaspidi mõiste "litsentsisüsteem" positiivsel litsentseerimisel põhinevatele süsteemidele.

Analüüsis on litsentsisüsteemide kõrval mainitud ka riiklikke monopolisüsteeme. Tegemist on süsteemiga, mille reeglite kohaselt on vaid riikliku kontrolli all olevatel monopolipoodidel õigus müüa teatud alkohoolseid jooke, mille kangus jääb üle teatud mahuprotsendi (nt Soomes >8% (4); Rootsil >3,5% (5)). Monopolipoed võivad kuuluda riigile või (harvemini) võib riik sõlmida mõne eraettevõttega lepingu teenuse pakkumiseks (6). Süsteemi peamised eesmärgid on alkoholi kättesaadavuse piiramine ning majanduslik tulu. Sageli on tegu konkureerivate eesmärkidega, mistõttu ei pruugi monopolisüsteem alati rahvatervise eesmärke täita (6).

Riikides, kus on kasutusel alkoholi litsentsisüsteemid, eristatakse sageli eraldi litsentse sõltuvalt asutuse tüübist (7–9). Näiteks võivad olla seatud eraldi litsentsid (sh eraldi nõuded) alkohoolsete jookide impordile, tootmisele, ekspordile, hulgi- ja jaemüügile (7). Jaemüügi puhul eristatakse alkoholi kaasamüüki pakkuvaid asutusi (*off-premise sales*), kus kohapeal alkoholi tarvitamist ei ole ette nähtud (nt alkoholipoed või tavakauplused), ning kohapealseks tarvitamiseks müüki pakkuvaid asutusi (*on-premise sales*), kus alkoholi tarvitamine toimub asutuse ruumides (nt baarid või restoranid) (8). Viimastel aastatel on hakatud eristama ka kaugmüügi (*online sales*) jaoks vajalikke litsentse (10).

Eraldi dimensioonina eristatakse isiklikke ja ärilitsentse. Levinuim litsentsitüüp on ärilitsents, mida taotleb asutuse omanik ning mis annab aluse alkohoolsete jookide müügiks. On olemas ärilitsentse, mis annavad loa müüa või serveerida kõiki alkohoolseid jooke (nt Šotimaa (11)), aga ka litsentse, mis annavad ühe konkreetse joogi tüübi müügi või serveerimise õiguse (nt Iirimaa (12)). Isiklikud litsentsid on kohustuslikud näiteks Soomes (13) ja Šotimaal (14). Isikliku litsentsi olemasolu nõue kehtib enamasti asutuse juhtidele ja vahetuse vanematele, kes peavad litsentsinõuete alusel vastutama alkoholimüügi reeglite täitmise eest meeskonnas.

Litsentsisüsteemi kehtestamise põhjused

Alkoholi müüki piiravate litsentsisüsteemide loomisel võib olla erinevaid eesmärgi. Näiteks võib olla eesmärgiks (15):

- info kogumine ja ülevaate saamine alkoholi müügikohtade ja/või alkoholi müüvate isikute kohta;
- alkoholiseadustest tulenevatest nõuetest (nt alaealistele alkoholi müügi keeld) kinnipidamise järelevalve hõlbustamine;
- järelevalvega seotud rollide täpsustamine;
- alkoholi müügiga seotud seaduste täitmise jõustamine läbi sanktsioonide kohaldamise (litsentsi peatamine või tühistamine);
- rahaliste vahendite tagamine järelevalve ja muude seotud tegevuste elluviimiseks;
- läbi litsentsitingimuste seadmise alkoholi tarvitamisega seotud kahjude ja/või kogukondlike mõjude vähendamine.

Kuna erinevad litsentsisüsteemid on kujundatud erinevatele eesmärkidele põhinedes ning võivad ülesehituselt ja sisult olulisel määral teineteisest erineda, siis võib olla keeruline hinnata litsentsisüsteemi kui ühtse konstrukti efektiivsust. Litsentsisüsteem, mis on välja töötatud rahaliste vahendite tagamiseks, ei pruugi olla efektiivne alkoholi tarvitamisega seotud kahjude vähendamisel (ja vastupidi). Seetõttu on juba litsentsisüsteemi luues oluline läbi mõelda, kuidas tagada erinevate osapoolte huvid ning kujundada tasakaalustatud süsteem, mis aitaks saavutada eesmärgi võimalikult mitmekülgset.

Litsentsisüsteemid ja alkoholi kättesaadavuse vähendamine

Kuna erinevate riikide litsentsisüsteemid on üles ehitatud erinevate eesmärkide täitmiseks ning erinevad seetõttu üksteisest olulisel määral, siis ei ole võimalik hinnata litsentsisüsteemi kui ühtse konstrukti efektiivsust alkoholi tarvitamisest tingitud kahjude vähendamisel. Põhiline mehhanism, läbi mille on litsentsisüsteemi abil võimalik rahvastiku alkoholitarbimist ning sellest tulenevaid kahjusid mõjutada, on alkoholi füüsilise kättesaadavuse vähendamine ehk müügikohtade arvu piiramine. Müügikohtade kontsentratsiooni ning alkoholi tarvitamise ja sellega seotud kahjude vaheliste seoste hindamiseks on läbi viidud kümneid läbilõike- ja longituuduuringuid. Viimase 20 aasta jooksul on koostatud 5 suuremat ülevaateartiklit, mis koondavad erinevate uuringute tulemusi: Livingston jt, 2007; Campbell jt, 2009; Popova jt, 2009; Bryden jt, 2012; Sherk jt, 2018 (16–20). Nende tulemusi koondab omakorda McMaster Health Forum poolt 2021. aastal koostatud analüüs (21). Analüüs toob välja, et valdav enamus tõendeid viitab positiivsele seosele alkoholi müügikohtade kontsentratsiooni ning alkoholitarvitamise vahel. Esineb tõendeid, et seos on tugevam kaasamüüki

pakkuvate asutuste osas. Samuti viitab valdav enamus tõendeid positiivsele seosele alkoholi müügikohtade kontsentratsioonile ning alkoholiga seotud kahjude, eelkõige kuritegude ja õnnetuste vahe. Täpsemalt tuvastati analüüsis eelpool välja toodud 5 ülevaateartiklit, mis käsitlesid müügikohtade kontsentratsiooni seoseid alkoholitarvitamise ja/või -kahjudega (21). Kolm (Campbell jt, 2009; Popova jt, 2009; Sherk jt, 2018) ülevaateartiklit leidsid, et suurenenud müügikohtade kontsentratsioon seostub suurenenud alkoholitarvitamisega. Kahes (Bryden jt, 2012; Livingston jt, 2007) ülevaateartiklis toodi välja, et tõendid müügikohtade kontsentratsiooni ja alkoholitarvitamise määra vahel on vastakad. Kolm (Campbell jt, 2009; Livingston jt, 2007; Popova jt, 2009) ülevaateartiklit tõid välja positiivse seose müügikohtade kontsentratsiooni ning alkoholikahjude nagu vägivallaaktide, kuritegude, liiklusõnnetuste, vigastuste ja seksuaalsel teel levivate haiguste vahel (21).

Järgnevalt on välja toodud ülevaateartiklite tulemuste kokkuvõte.

Livingston jt. (2007)

Ülevaateartiklis ei ole välja toodud analüüsitud artiklite arvu. Anti hinnang, et müügikohtade kontsentratsiooni ja alkoholitarvitamise määra vaheliste seoste on erinevate uuringute tulemused vastakad (16). Müügikohtade kontsentratsiooni ja alkoholikahjude osas toodi välja, et valdav osa artiklitest on leidnud positiivse seose müügikohtade kontsentratsiooni ning joores sõitmine, liiklusõnnetuste, jalakäijate vigastuste, kogukonda mõjutavate probleemide ja seksuaalsel teel levivate haiguste esinemise määra vahel. Müügikohtade kontsentratsiooni ja vägivallaaktide vaheliste seoste tõendeid hindasid autorid samuti vastuoluliseks, eelkõige uuringutes, mis võtsid vaatluse alla asutuse tüübi (kohapealset tarvitamist või kaasamüüki pakkuvad). Autorid tõid uuringute puudusena välja asjaolu, et valdav osa uuringutest olid läbilõikelised, st hindavad olukorda ühes ajapunktis, mistõttu ei saa nende alusel hinnata, mida toob kaasa müügikohtade kontsentratsiooni muutus antud piirkonnas (16).

Campbell jt. (2009)

Leiti, et suurem alkoholi müügikohtade kontsentratsioon seostub alkoholi tarvitamisest tingitud kahjude (sh meditsiiniliste kahjude, vigastuste arvu, kuritegevuse ja vägivalla määra) suurenemisega (17). Vaadeldi 29 läbilõikelist uuringut, mis hindasid kohapealseks tarvitamiseks ja kaasamüüki pakkuvate müügikohtade kontsentratsiooni ja alkoholikahjude vahelisi seoseid (sh 18 kohapealseks tarvitamiseks ja kaasamüüki pakkuvate asutusi kaasavat uuringut, 5 ainult kohapealseks tarvitamiseks müüki pakkuvaid asutusi kaasavat uuringut ning 6 ainult kaasamüüki pakkuvaid asutusi kaasavat uuringut). Nii kohapealseks tarvitamiseks kui ka kaasamüüki pakkuvate asutuste puhul leiti valdavas osas uuringutest tugev seos müügikohtade kontsentratsiooni ja alkoholikahjude (eelkõige vägivallaaktide) vahel. 9 uuringust, mis jälgisid müügikohtade arvu muutust ajas, leiti 7 seos müügikohtade kontsentratsiooni ning alkoholist tingitud kahjude (eelkõige vägivallaaktide) vahel, sh leiti 5 uuringus seos müügikohtade

arvu ja alkoholi tarvitamise suurenemise vahel. Eraldi vaadeldi uuringuid, mis kirjeldasid litsentsisüsteemi muudatustest tulenevaid muutuseid. Kõigis vaatlusalustes artiklites kirjeldati, et litsentsireeglite leevendamine tõi kaasa nii kohapealseks tarvitamiseks kui kaasamüüki pakkuvate asutuste arvu suurenemise ning seeläbi ka tarbimise suurenemise (17).

Popova jt. (2009)

Leiti, et suurem alkoholi müügikohtade kontsentratsioon seostub alkoholi tarvitamise koguste suurenemise, sagedasema tarvitamisega ja alkoholikahjude suurenemisega (18). Vaadeldi 44 uuringut aastatest 2000-2008, mis keskendusid müügikohtade kontsentratsiooni seostele tarvitatud koguste, tarvitamismustrite ja tarvitamisest tulenevate kahjudega. Valdavas osas uuringutes kirjeldati, et müügikohtade kontsentratsioon on positiivselt seotud tarvitatud koguste ja tarvitamismustritega (s.o sagedasema tarvitamisega). Samuti seostus suurem müügikohtade kontsentratsioon suurema liiklusõnnetuste ning vägivaldsete kuritegude määraga antud piirkonnas (mõlemat leidu kinnitavad lisaks läbilõikelistele uuringutele ka longituuduuringud). Kriitikana toodi välja asjaolu, et läbilõikeliste uuringute alusel on raske hinnata põhjus-tagajärg seoseid, st kas efekt A toimub efekt B tõttu või vastupidi. Autorid toovad aga välja, et antud juhul on pigem ebatõenäoline, et asutuste arv suurenes, kuna inimesed hakkasid rohkem ja sagedamini alkoholi tarvitama – pigem on seos vastupidine ning inimesed hakkasid rohkem ja sagedamini alkoholi tarvitama, sest asutuste arv suurenes. Teine artikkelis välja toodud kriitika puudutab asjaolu, et harva toimub ühiskonnas üks muutus korraga, mistõttu negatiivsed tagajärjed võivad põhjuslikult tuleneda mõnest muust protsessist ühiskonnas (18).

Bryden jt. (2012)

Ülevaateartikkel keskendus kättesaadavuse ja kahjude hindamisele kogukonna tasandil (st vaatluse all olid vaid need uuringud, kus hinnati kättesaadavust kohalikul tasandil või konkreetses keskkonnas). Vaadeldi 26 uuringut aastatest 1973-2010, mis keskendusid alkoholi kättesaadavuse mõjude hindamisele. Neist 13 hindasid müügikohtade kontsentratsiooni ja alkoholi tarvitamise vahelisi seoseid. Nii kohapealset tarvitamist kui kaasamüüki pakkuvate müügikohtade osas olid tulemused vastakad, kuid valdavalt leiti, et müügikohtade kontsentratsiooni suurenemisega kaasnes koguste suurenemine või tarvitamise sagenemine (osades uuringutes leiti üht, aga mitte teist ja vastupidi) (19). 2 uuringut hindasid lähima müügikoha kauguse ja alkoholitarvitamise vahelisi seoseid. Kuigi individuaalsel tasemel ei seostunud müügikoha kaugus tarvitatud kogustega, siis leiti, et linnakeskkonnas seostub suurem keskmine müügikoha kaugus väiksemate tarvitatud kogustega. 4 uuringut hindasid litsentsisüsteemi muutuste mõju alkoholitarvitamisele. Leiti mõõdukas seos, kuid tõendeid hinnati pigem nõrgaks (19).

Autorid toovad välja, et üldjoontes on nende tulemused siiski kooskõlas Popova jt (2009) tulemustega. Põhjus, miks käesolevas uuringus olid seosed tagasihoidlikumad, peitub asjaolus, et kui Popova jt (2009) vaatlusid kättesaadavust

ja seda mõjutavaid faktoreid laiemalt, siis antud uuringus keskenduti kättesaadavusele kindlas kogukonnas (linn, ülikoolilinnak, küla jne). Autorid toovad tagasihoidlike kogukondlike mõjude põhjendamisel välja asjaolu, et lisaks kogukonnas asuvatele müügikohtadele võivad elanikud alkoholi osta ka kõrvalasuvatest kogukondadest või interneti teel. Seetõttu võivad kohalikud piirangud olla vähem efektiivsed kui üleriigilised, sest inimesed saavad alkoholi kätte piirkondadest, kus piirangud on leebemad.

Sherk jt. (2018)

Leiti, et alkoholi füüsilise kättesaadavuse piiramine (eelkõige kaasamüügi puhul) aitab vähendada alkoholitarvitamist inimese kohta (20). Võeti aluseks 4 kõige hiljutisemat ülevaateartiklit, mis keskendusid müügikohtade kontsentratsiooni ja alkoholitarvitamise vahelistele seostele. Neist 3 jõudsid järeldusele, et alkoholi füüsilise kättesaadavuse piiramine aitab vähendada alkoholitarvitamist (20).

Seega on hiljutised ülevaateartiklite alusel valdav konsensus, et:

- 1) suurem alkoholi müügikohtade kontsentratsioon seostub suurema alkoholitarbimisega (suuremad kogused ja tarvitamissagedus)
- 2) suurem alkoholi müügikohtade kontsentratsioon seostub suurema alkoholi tarvitamisest tingitud kahjude määraga (rohkem liiklusõnnetusi, vigastusi ning kuritegevust ja vägivallaakte)
- 3) alkoholi litsentsireeglite leevendamine suurendab müügikohtade arvu ehk litsentsireeglite kehtestamine aitab hoida müügikohtade arvu kontrolli all.

Euroopa Komisjoni ja WHO soovitused

Kuni 2012. aastani lähtus Euroopa Liit selgelt defineeritud alkoholipoliitikast. Viimane alkoholipoliitika põhimõtteid raamistav dokument („An EU strategy to support Member States in reducing alcohol related harm“) kirjeldas 2006-2012 aastate eesmärke ja tegevusi alkoholist tingitud kahjude vähendamiseks (22). Strateegiadokumendis toodi muude põhimõtete kõrval heade praktikate all välja litsentsisüsteemi kasutuselevõtmine (22). 2015. aastal alustati uue strateegiadokumendi koostamise kavandamisega, kuid erinevate osapoolte huvide pörkumise tõttu selle elluviimiseni ei jõutud (23). Alkoholi temaatika toodi uuesti lauale 2021. aastal seoses Euroopa vähitõrjeplaaniga („Europe's Beating Cancer Plan“), kus kirjeldati Euroopa Komisjoni plaani seoses alkoholi tarvitamisest tingitud terviseriskide vähendamisega (24). Plaan keskendus peamiselt aktsiiside, alkoholireklaami ja hoiatusmärgiste teemale, litsentsisüsteeme eraldi ei mainitud.

Seega puudub hetkel Euroopa Liidul selgelt defineeritud seisukoht seoses litsentsisüsteemi kehtestamisega.

Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) lähtub oma soovitustes põhiliselt kahest dokumendist – „Global alcohol action plan 2022-2030“ (25) ning „European framework for action on alcohol 2022-2025“ (26). Ülemaailmne tegevuskava (GAAP 2022-2030) on dokument, kus on välja toodud WHO tegevuskava seoses alkoholi kahjuliku tarvitamise vähendamisega (25). Tegevused on jaotatud 6 valdkonna

vahel. Litsentsisüsteemiga seotud tegevused koonduvad valdkonda „suure mõjuga strateegiate ja sekkumiste rakendamine“. Kuigi dokumendis tuuakse soovitusd välja pigem üldisel tasemel, sh ei tooda sõna-sõnalt välja litsentsisüsteemide kasutuselevõtmise soovitusd, siis on ühe soovitusena välja toodud võimaluse korral suure mõjuga ning efektiivsete strateegiate ja sekkumiste kasutuselevõtmise, vähendamaks läbi piirangute seadmise ja jõustamise alkoholi ruumilist ja ajalist kättesaadavust (25). Dokumendis pole täpsustatud, milliseid strateegiaid ja sekkumisi silmas peetakse, kuid tuuakse välja viide WHO 2019. aasta SAFER tehnilisele pakatile (27). WHO SAFER tehnilises pakettis on kättesaadavuse vähendamise eesmärgil välja toodud soovitus, mille kohaselt riikides, kus on olemas monopolisüsteem, tuleks seda säilitada (27). Riikides, kus monopolisüsteem puudub ning kus pole selle elluviimine võimalik, tuleks WHO soovitusel luua või säilitada litsentsisüsteem. Litsentsid tuleks välja anda tähtajaliselt ning selle (iga-aastane) uuendamine peaks sõltuma rahvatervise, avaliku korra, sanitaartingimuste ja äripraktikatega seotud nõuete täitmisest. Lisaks rõhutatakse, et litsentsiregulatsioonide jõustamine (järelevalve ja sanktsioonid) on hädavajalik nõuetest kinnipidamise tagamiseks. Litsentside uuendamisel peaks arvesse võtma seda, kas asutus on kinni pidanud alaealistele ja joores isikutele alkoholi müümise piirangutest. Oluline on vältida olukorda, kus litsentsisüsteemi kasutatakse pelgalt sissetuleku allikana, kuna see võib viia liigse arvu litsentside väljastamiseni, mis on vastuolus rahvatervise eesmärkidega. Samas on oluline anda kohalikule tasandile õigus litsentside väljaandmise põhimõtetes arvesse võtta alkoholiga seotud kahjude esinemise määra piirkonnas (nt vägivaldajuhtumite arv, kuritegevus, avaliku korra rikkumised ja tervisekahjud) (27).

Euroopa poliitikaraamistik (EFAA 2022-2025) toob välja, et kuna alkoholi kõrgem kättesaadavus seostub tarbimise suurenemisega, siis on kättesaadavuse piiramine üks WHO soovitatud kõige kulutõhusamatest praktikatest (*best buys*) (26). Täpsemalt tuuakse efektiivsete lähenemistena välja müügiaegade ja -päevade piiramise, müügikohtade arvu piiramise ning vanusepiirangu seadmise. Eelnevast tulenedes tuuakse raamistikus välja soovitus võtta kasutusele riiklik litsentsisüsteem, mis põhineks rahvatervise eesmärkidel, piiramaks müügikohtade arvu ja kontsentratsiooni. Samuti toodi EFAA-s välja soovitus käsitleda teenindajate koolitamist litsentsi väljastamise eeldusena (26).

Seega on WHO selgelt defineeritud seisukoht, et litsentsisüsteemi kehtestamine on efektiivne vahend alkoholi kättesaadavuse piiramiseks ning alkoholi tarvitamise ja sellega seotud kahjude vähendamiseks.

Ülevaade litsentsisüsteemist Euroopa riikides

Kuigi Euroopa regiooni riikides on alkoholi kättesaadavus kõrge, siis aastate jooksul on selles osas muutused olnud tagasihoidlikud ning pigem on toimunud nihe kättesaadavuse suurenemise suunas (eelkõige Põhja-Euroopas) (28). Kättesaadavus on mõnevõrra vähenenud regiooni idapoolsetes riikides, näiteks piirati 2018. aastal Leedus kaasamüügi kellaaegu ning tõsteti vanusepiirangut alkoholi ostmiseks (28). WHO poolt 2024. aastal avaldatud Eesti alkoholipoliitika

roheline raamatu mõju hindamisraporti alusel on Eesti ainuke Balti riik, kus alkoholi müügikohtade arv 100 000 inimese kohta on võrreldes 2014. aastaga kasvanud (29).

Kogu piirkonna jaoks on olnud kättesaadavuse osas väljakutseks kaugmüügi võimaluste laienemine (mis ennustuste kohaselt ajas laieneb veelgi) ja koroonapiirang (mis piiras kohapealseks tarvitamiseks müüki, kuid tõi teatud riikides kaasa *kaasamüügi* tarvitamise piirangute leevendamise) (28).

Järgnevalt on välja toodud ülevaade alkoholi litsentsisüsteemidest Euroopas.

Kõige ajakohasemad andmed alkoholi litsentsisüsteemide kohta Euroopa regiooni riikides pärinevad WHO-lt 2016.-2019. aastast (30). Info uuendamiseks ja täpsustamiseks viis Tervise Arengu Instituut läbi küsitlusuuringu Euroopa regiooni riikide seas. Vastajate kontaktide nimekiri koostati koostöös Sotsiaalministeeriumiga ja WHO-ga. Küsitlusankeet saadeti välja 39 riigi esindajatele, kelle puhul olid saadaval kontaktandmed. Küsitlusuuringu ankeet on välja toodud Lisas 1.

Küsitlusankeedi täitsid 20 riigi esindajad, lisaks andis ühe riigi esindaja vastused suuliselt läbi virtuaalintervjuu. Seega oli võimalik koguda andmeid 21 riigi kohta (vastamismäär 54%).

Järgnevalt on esitatud andmed jaemüügi litsentsinõuete kohta alkohoolse joogi tüüpide lõikes. Tabelis on kombineeritud WHO 2016-2019 andmed TAI 2024 küsitlusandmetega, st välja on toodud kõige uuemad saadavalolevad andmed antud riigi kohta. WHO ankeedis on litsentsi- ja monopolisüsteemide kaardistamiseks kasutatud küsimust: "If the control for production and sale of alcohol is at the national level, do you have licensing/a government monopoly?" ning palutud on märkida iga litsentsitüübi (impordilitsents, toomislitsents, hulgemüügi litsents, jaemüügi litsents ja ekspordilitsents) ning joogi tüübi (õlu, vein, kange alkohol) kohta vastus "jah" või "ei". Seega keskendub WHO ankeedis kasutatud küsimus riiklikul tasandil paika pandud kohustuslikule litsentsisüsteemile. TAI ankeedis on kasutatud küsimust "Is licensing required for the wholesale/on-premise sales/off-premise sales of the following alcoholic beverages?" ning palutud iga joogi tüübi (õlu, vein, kange alkohol) kohta vastata, kas litsents on vajalik kõigis haldusüksustes (riiklik nõue), osades haldusüksustes (kohalik nõue), litsents ei ole antud tüüpi toote müügiks vajalik või on antud tüüpi alkoholi müügi osas kehtestatud riiklik monopol. Kohapealseks tarvitamiseks müüki (*on-premise sales*) pakkuvate asutuste puhul on eristatud alkoholi müügile spetsialiseerunud asutusi (baarid, ööklubid jms) ning asutusi, kus alkoholi müük ei ole põhitegevus (restoranid, kohvikud jms). Kaasamüügi (*off-premise sales*) puhul on eristatud spetsialiseerunud alkoholipoode ning tavakauplusi. Allolevas tabelis (Tabel 1) on TAI andmete väljatoomisel võetud arvesse olukord, kus riiklikul tasemel (st kõigis omavalitsustes) on antud alkoholi tüübi osas litsents vajalik vähemalt ühe asutuste alatüübi (nii kaasamüüki kui ka kohapealseks tarvitamiseks müüki pakkuvad asutused) puhul.

Tabel 1: Litsentsi vajalikkus alkoholi jaemüügiks või serveerimiseks Euroopa regiooni riikides (WHO, 2016&2019; TAI, 2024)

RIIK	AASTA	Litsents vajalik ÖLLE jaemüügiks või serveerimiseks	Litsents vajalik VEINI jaemüügiks või serveerimiseks	Litsents vajalik KANGE ALKOHOLI jaemüügiks või serveerimiseks
Island	2024	Monopol	Monopol	Monopol
Kasahstan	2019	Monopol	Monopol	Monopol
Rootsi	2024	Monopol	Monopol	Monopol
Rumeenia	2019	Monopol	Monopol	Monopol
Türgi	2019	Monopol	Monopol	Monopol
Norra	2024	Jah	Monopol	Monopol
Soome	2024	Jah	Monopol	Monopol
Albaania	2016	Jah	Jah	Jah
Andorra	2019	Jah	Jah	Jah
Aserbaidžaan	2019	Jah	Jah	Jah
Belgia	2024	Jah	Jah	Jah
Gruusia	2019	Jah	Jah	Jah
Horvaatia	2019	Jah	Jah	Jah
Iirimaa	2024	Jah	Jah	Jah
Israael	2019	Jah	Jah	Jah
Itaalia	2024	Jah	Jah	Jah
Kõrgõzstan	2019	Jah	Jah	Jah
Küpros	2019	Jah	Jah	Jah
Leedu	2024	Jah	Jah	Jah
Luksemburg	2019	Jah	Jah	Jah
Läti	2024	Jah	Jah	Jah
Malta	2024	Jah	Jah	Jah
Moldova	2019	Jah	Jah	Jah
Montenegro	2016	Jah	Jah	Jah
Poola	2024	Jah	Jah	Jah
Prantsusmaa	2019	Jah	Jah	Jah
Põhja- Makedoonia	2019	Jah	Jah	Jah
Saksamaa	2024	Jah	Jah	Jah
Serbia	2019	Jah	Jah	Jah

RIIK	AASTA	Litsents vajalik ÕLLE jaemüügiks või serveerimiseks	Litsents vajalik VEINI jaemüügiks või serveerimiseks	Litsents vajalik KANGE ALKOHOLI jaemüügiks või serveerimiseks
Taani	2024	Jah	Jah	Jah
Tadžikistan	2019	Jah	Jah	Jah
Türkmenistan	2019	Jah	Jah	Jah
Ukraina	2024	Jah	Jah	Jah
Ungari	2019	Jah	Jah	Jah
Usbekistan	2016	Jah	Jah	Jah
Ühendkuningriik	2024	Jah	Jah	Jah
Monaco	2019	Jah	Ei	Jah
Venemaa Föderatsioon	2019	Ei	Jah	Jah
Slovakkia	2019	Ei	Ei	Jah
Šveits	2024	Ei	Ei	Jah
Valgevene	2019	Ei	Jah	Ei
Armeenia	2019	Ei	Ei	Ei
Austria	2024	Ei	Ei	Ei
Bosnia ja Hertsegoviina	2016	Ei	Ei	Ei
Bulgaaria	2024	Ei	Ei	Ei
Eesti	2024	Ei	Ei	Ei
Hispaania	2019	Ei	Ei	Ei
Holland	2019	Ei	Ei	Ei
Kreeka	2019	Ei	Ei	Ei
Portugal	2024	Ei	Ei	Ei
Sloveenia	2024	Ei	Ei	Ei
Tšehhi	2024	Ei	Ei	Ei
San Marino	2019	N/A	N/A	N/A

WHO 2016 & 2019 (30) ning TAI 2024 andmete kohaselt on WHO Euroopa regiooni 53 riigist monopoli- või litsentsisüsteem 41-s (77%). Täpsemalt on monopolisüsteem 7 riigis (13%), sh 5 riigis täielik monopolisüsteem (hõlmab kõiki 3 alkoholsete jookide tüüpi) ning 2 riigis osaline monopolisüsteem (hõlmab vähemalt 1 alkoholsete jookide tüüpi). Alkoholi litsentsisüsteem on kehtestatud eraldiseisvalt või lisaks monopolisüsteemile 36 riigis (68%), sh 29 riigis täielik litsentsisüsteem, 5 riigis osaline litsentsisüsteem, kus mittelitsentseeritud jookide tüüpide osas piirangud puuduvad ning 2 riigis osaline litsentsisüsteem, kus mittelitsentseeritud

jookide tüüpide osas on müük lubatud vaid monopolipoodides. 11 riigis (21%) (sh Eestis) alkoholi litsentsisüsteem puudub. Ühe riigi kohta andmed puuduvad.

Balti riikide seas puudub alkoholi litsentsisüsteem täielikult vaid Eestis. Kõigis Põhjamaade riikides on kasutusel riikliku monopoli süsteem, mis võib olla kombineeritud teatud toodetele laieneva litsentsisüsteemiga. Seega on Eesti lähipiirkonna riikidest ainuke, kus alkoholi litsentsisüsteem puudub täielikult.

Järgnevalt on välja toodud TAI poolt läbi viidud tulemused (Tabel 2, Tabel 3, Tabel 4, Tabel 5, Tabel 6, Tabel 7, Tabel 8). 21 riigist, kelle kohta oli võimalik andmeid koguda, oli litsentsisüsteemi asutusele võtnud 16 riiki, st 5 riigis litsentsisüsteem puudus täielikult. Küsitlusuuring koosnes kahest osast. Ankeedi esimene osa kaardistas litsentsisüsteemiga seotud põhilisi teemasid (litsentsisüsteemi olemasolu ning litsentsitüübid). Ankeedi teine osa täpsustas litsentsisüsteemiga seotud teemasid nagu litsentsitasud, litsentsinõuded, asutuste piirang piirkonnas jms. 16 litsentsisüsteemi kasutusele võtnud riigist, kes täitsid ankeedi esimesese osa, olid teist osa nõus täitma 10 riiki.

Tabel 2: Litsentsinõuded erinevat tüüpi asutustes, alkoholi tüübi alusel (TAI, 2024)

	Kaasamüük – alkoholipoed/tavapoed			Kohapealseks tarvitamiseks müük – baarid, ööklubid jms/restoranid, kohvikud jms		
	Õlu	Vein	Kange alkohol	Õlu	Vein	Kange alkohol
Austria	X	X	X	X	X	X
Belgia	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Bulgaaria	X	X	X	X	X	X
Iirimaa	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Island	M	M	M	✓	✓	✓
Itaalia	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Leedu	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Läti	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Malta	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Norra	✓	M	M	✓	✓	✓
Poola	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Portugal	X	X	X	X	X	X
Rootsi	M	M	M	✓	✓	✓
Saksamaa	X	X	X	✓	✓	✓
Sloveenia	X	X	X	X	X	X
Soome	✓	M	M	✓	✓	✓
Šotimaa	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Šveits	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Taani	X	X	X	✓	✓	✓
Tšehhi	X	X	X	X	X	X
Ukraina	✓	✓	✓	✓	✓	✓
M – alkoholi müük lubatud vaid monopolipoodides						
✓ - alkoholi müük/serveerimine lubatud vaid litsentsi olemasolul						
✓ - piirkonniti alkoholi müük/serveerimine lubatud litsentsi olemasolul						
X - alkoholi müügiks/serveerimiseks ei ole litsents vajalik						

Tabel 3: Alkoholi kaugmüügi ja kaasamüügi piirangud, alkoholi tüübi alusel (TAI, 2024)

Alkoholi kaugmüügi piirangud				
	Õlu	Vein	Kange alkohol	Kojuveo piirangud
Belgia	L	L	L	OK
Iirimaa	L	L	L	OK
Island	NO	NO	NO	NO
Itaalia	L	L	L	OK
Leedu	L	L	L	OK
Läti	L	L	L	OK
Malta	L	L	L	L
Norra	L**	M	M	L/M
Poola	NO	NO	NO	NO
Rootsi	M	M	M	M
Saksamaa	OK	OK	OK	OK
Soome	L	M	M	NO
Šotimaa	L	L	L	L
Šveits	L*	L*	L	OK
Taani	OK	OK	OK	OK
Ukraina	L	L	L	OK
OK - kaugmüük lubatud kõikjal, litsents ei ole vajalik/kojuveo piirangud puuduvad				
L* - kaugmüük/kojuvedu lubatud kõikjal, kuid teatud piirkondades vajalik litsents				
L - kaugmüük/kojuvedu lubatud kõikjal, vajalik litsents				
L**/L/M - kaugmüük/kojuvedu lubatud teatud piirkondades või asutustes, vajalik litsents				
M - kaugmüük/kojuvedu lubatud vaid monopolipoodides				
NO - kaugmüük/kojuvedu keelatud				

Tabel 4: Alkoholi müügiks vajalike litsentside tüübid, asutuse tüübi alusel (TAI, 2024)

	Hulgimüük	Kaasamüük – alkoholipoed	Kaasamüük – tavapoed	Kohapealseks tarvitamiseks müük – baarid, ööklubid jms	Kohapealseks tarvitamiseks müük – restoranid, kohvikud jms	Kaugmüük*
Belgia	Äri	Äri	Äri	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	Äri
Iirimaa	Äri	Äri	Äri	Äri	Äri	Äri
Läti	Äri	Äri	Äri	Äri	Äri	Äri
Malta	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	Äri	Äri + Isiklik
Norra	-	-	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik
Rootsi	Äri	-	-	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	-
Saksamaa	-	-	-	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	-
Soome	Muu	Muu	Äri	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	Äri
Šotimaa	N/A	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	Äri + Isiklik	Äri
Ukraina	Äri	Äri	Äri	Äri	Äri	Äri

Äri – alkoholi müügiks on vajalik ärilitsents (litsents seotud konkreetse asutusega, üldjuhul taotlejaks asutuse omanik)

Isiklik – alkoholi müügiks/serveerimiseks on vajalik isikliku litsentsi hoidja olemasolu (litsents seotud konkreetse isikuga, taotlejaks/litsentsi hoidjaks enamasti asutuse juhataja või vahetuse vanem)

N/A – info pole saadaval

* Alkoholi kaugmüük võib olla lubatud tavalise kaasamüügi litsentsi alusel, st pole vajalik eraldi luba.

Tabel 5: Litsentside väljaandmise eest vastutava asutuse liigitus, asutuse tüübi alusel (TAI, 2024)

	Hulgimüük	Kaasamüük – alkoholipoed/ tavapoed	Kohapealseks tarvitamiseks müük – baarid, ööklubid jms/restoranid, kohvikud jms	Kaugmüük*
Belgia	Riiklik	Riiklik	Kohalik	Riiklik
Iirimaa	Muu	Muu	Muu	Muu
Läti	Riiklik	Riiklik	Riiklik	Riiklik
Malta	Riiklik	Riiklik	Riiklik	Riiklik
Norra	Riiklik	Kohalik	Kohalik	Kohalik
Rootsi	Riiklik	-	Kohalik	-
Saksamaa	-	-	Kohalik	-
Soome	Riiklik	Muu	Muu	Muu
Šotimaa	Kohalik	Kohalik	Kohalik	Kohalik
Ukraina	Muu	Muu	Muu	Muu

Riiklik – litsentside väljaandmise eest vastutab riiklik asutus (nt ministeerium)

Kohalik – litsentside väljaandmise eest vastutab kohaliku tasandi asutus (nt kohalik litsentsinõukogu)

Muu – litsentside väljaandmise eest vastutab vahetasandi asutus (nt ministeeriumile alluv asutus)

* Alkoholi kaugmüük võib olla lubatud tavalise kaasamüügi litsentsi alusel, st pole vajalik eraldi luba.

Tabel 6: Litsentside liigitus kehtivusaja järgi, asutuse tüübi alusel (TAI, 2024)

	Hulgimüük	Kaasamüük – alkoholipoed	Kaasamüük – tavapoed	Kohapealseks tarvitamiseks müük – baarid, ööklubid jms	Kohapealseks tarvitamiseks müük – restoranid, kohvikud jms	Kaugmüük*
Belgia	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu
Iirimaa	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline
Läti	Tähtajatu	Erineb	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu
Malta	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline
Norra	Tähtajatu	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline
Rootsi	Tähtajatu	-	-	Tähtajatu	Tähtajatu	-
Saksamaa	-	-	-	Tähtajaline	Tähtajaline	-
Soome	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu
Šotimaa	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu	Tähtajatu
Ukraina	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline	Tähtajaline

Tähtajatu – litsents väljastatakse määramata ajaks (NB! vajalik võib siiski olla regulaarse uuendamistasu maksmine, mille maksmata jätmisel võidakse litsents tühistada)

Tähtajaline – litsents väljastatakse teatud ajaperioodiks

Erineb – süsteem erineb piirkonniti

* Alkoholi kaugmüük võib olla lubatud tavalise kaasamüügi litsentsi alusel, st pole vajalik eraldi luba.

Tabel 7: Litsentsiga kaasnevad tasud, asutuse tüübi alusel (TAI, 2024)

	Kaasamüük – alkoholipoed/tavapoed				Kohapealseks tarvitamiseks müük – baarid, ööklubid jms/restoranid, kohvikud jms			
	Puudub	Registreerimine	Järelevalve	Uuendamine	Puudub	Registreerimine	Järelevalve	Uuendamine
Belgia	✓				✓			
Iirimaa		✓		✓		✓		✓
Läti		✓				✓		
Malta		✓		✓		✓		✓
Norra			✓				✓	
Rootsi						✓		
Saksamaa						✓		
Soome		✓	✓			✓	✓	
Šotimaa		✓		✓		✓		✓
Ukraina		✓		✓		✓		✓

Puudub – litsentsiga kaasnevad tasud puuduvad

Registreerimine – litsentsi taotlemisel on vajalik tasuda registreerimistasu

Järelevalve – teatud perioodi tagant on vajalik tasuda järelevalvetasu

Uuendamine – litsentsi uuendamisel on vajalik tasuda uuendamistasu

Tabel 8: Litsentside arvu piirang, asutuse tüübi alusel (TAI, 2024)

	Hulgimüük	Kaasamüük – alkoholipoed/ tavapoed	Kohapealseks tarvitamiseks müük – baarid, ööklubid jms/restoranid, kohvikud jms
Belgia	Ei	Ei	Ei
Iirimaa	Jah	Jah	Jah
Läti	Ei	Ei	Ei
Malta	Ei	Ei	Jah
Norra	Ei	Erineb	Erineb
Rootsi	Ei	-	N/A
Saksamaa	-	-	Ei
Soome	Ei	Ei	Ei
Šotimaa	Ei	Ei	Ei
Ukraina	Ei	Ei	Ei

Jah – on seatud piirang teatud piirkonnas saadaval olevate litsentside arvule

Ei – litsentside arv ei ole piiratud

Erineb – süsteem erineb piirkonniti

N/A – info pole saadaval

Kõikides tabelites 4-8 välja toodud riikides on nii kaasamüügi kui ka kohapealseks tarvitamiseks müügi puhul litsentsisüsteemi aluseks olevate nõuete rikkumise eest võimalik määrata trahv, peatada müügi/serveerimise litsents ajutiselt või tühistada litsents lõplikult. Erandiks on Norra, kus järelevalves on kasutusel veapunktisüsteem (31). Rikkumiste eest koguvad asutused veapunkte. Iga rikkumine on “väärt” erineva arvu punkte. Näiteks määratakse alla 18-aastastele isikutele alkoholi müümise või serveerimise eest asutusele 8 veapunkti, joores isikutele alkoholi müümise või serveerimise eest või kellaaja nõuetest mitte kinnipidamise eest 4 veapunkti, joores isikute asutusse laskmise eest 2 veapunkti ning mittealkohoolsete jookide mitte pakkumise eest 1 veapunkt. Täiendavate asjaolude esinemisel võib kohalik nõukogu suurendada või vähendada väljaantud veapunktide arvu. 12 veapunkti täitumisel vähem kui 2 aastase perioodi jooksul, peatatakse asutuse litsents üheks nädalaks. Veapunktide lisandumisel pikeneb litsentsi peatamise periood (31).

Iirimaa, Šotimaa ja Soome alkoholi litsentsisüsteemide kirjeldused

Järgnevalt on detailsemalt kirjeldatud Soome, Iirimaa ja Šotimaa alkoholi litsentsisüsteeme. Soome valiti üheks kirjeldatavaks riigiks, kuna tegu on riigiga, mis on Eestile (alkoholi)kultuuriliselt kui ka geograafiliselt lähedane. Iirimaa ja Šotimaa valiti kirjeldatavateks riikideks, kuna tegu on pika litsentseerimise ajalooga riikidega, mille süsteemides esineb olulisi eripärasid. Riikide kirjeldused põhinevad kirjanduse analüüsil ning 2024. aasta septembris läbi viidud intervjuudel antud riikide spetsialistidega.

Soome litsentsisüsteemi põhimõtete täpsustamiseks viidi läbi intervjuu Soome riikliku hoolekande ja tervishoiu järelevalveameti ehk Valvira (*National Supervisory Authority for Welfare and Health*) esindajatega. Tegu on Soome sotsiaal- ja tervishoiuministeeriumi (*Ministry of Social Affairs and Health*) alluvusse kuuluva asutusega, mille ülesannete hulka kuulub lisaks alkoholikaubandusele järelevalvele ka sotsiaal- ja tervishoiu valdkonna järelevalve läbiviimine, vastavate litsentside väljastamine ning regionaalsete haldusasutuste (*Regional State Administrative Agencies*) juhendamine (32).

Iirimaa litsentsisüsteemi osas lisainfo kogumiseks viidi läbi intervjuu Alcohol Action Ireland esindajaga. Alcohol Action Ireland on Iirimaa sõltumatu rahvatervise organisatsioon, mille eesmärgiks on olla eestkõneleja seoses alkoholikahjude vähendamisega ühiskonnas. Organisatsiooni põhitegevused on uurimistööde läbiviimine ja koondamine ning teemakohaste kampaaniate korraldamine, eesmärgiga tõsta üldist teadlikkust alkoholi tarvitamisega seotud kahjustest ning pakkuda välja lahendusi (sh poliitilisi), mis aitaksid antud antud kahjusid vähendada (33).

Šotima litsentsisüsteemi eripärade täpsustamiseks viidi läbi intervjuu Alcohol Focus Scotland esindajaga. Alcohol Focus Scotland on Šotimaa sõltumatu rahvatervise organisatsioon, mille eesmärk on alkoholist tingitud kahjude vähendamisele suunatud poliitikate väljakujundamise suunamine läbi uurimistööde läbiviimise ja koondamise ning avalikkusele info jagamise (34).

Soome, Iirimaa ja Šotimaa alkoholi litsentsisüsteeme võrdlev kokkuvõtlik tabel on välja toodud Lisas 2.

Soome alkoholi litsentsisüsteem

Ajalugu

Soome alkoholi monopolisüsteem loodi 1932. aastal (35, 36). 1932-1968 oli alkoholi müük monopoli- ehk Alko poodides oli lubatud vaid linnades. Alkoholi serveerimine (kohapealseks müügiks) oli lubatud restoranides ja hotellides riikliku loa alusel (36).

Esimene jaemüügi litsentsisüsteem Soomes loodi 1968. aastal, kui toidupoodides lubati müüa õlut kangusega kuni 4,7% (36). Alates 1969. aastast oli lubatud rajada Alko poode ning väljastada kohapealse serveerimise litsentse restoranidele ka maapiirkondades. Teine suurem muutus litsentseerimise põhimõtetes toimus 1994. aastal, kui lisaks õllele lubati toidupoodides, kioskites ja bensiinjaamades ka muude fermenteerimise teel toodetud alkoholsete jookide (nt siider) kangusega kuni 4,7% müük. Alko poodide roll vähenes tol ajaperioodil oluliselt. Antud perioodil toimus ka litsentseerimise ja järelevalve funktsioonide üleviimine Alko poodidest kohalikule tasandile ning alkoholsete jookide tootmine ja import avati konkurentsile. Ajaga on piiranguid veelgi leevendatud kui alkoholi jaemüügi osas tõsteti maksimaalset lubatud kangust 2018. aastal 4,7%-lt 5,5%-ni ning 2024. aastal 8,0%-ni (35-37).

Süsteemi ülesehitus

Litsentside tüübid

Soomes on kasutusel kompleksne alkoholi kättesaadavuse vähendamise süsteem, mis kombineerib omavahel riikliku monopoli ning litsentsisüsteemi (35). Kaupleja vajab alkoholsete jookide müügiks litsentsi, kui müüdav toode on kangusega >2,8% (38). Jaemüügis on tavapoodides litsentsi alusel lubatud müüa fermenteeritud alkoholseid jooke kangusega ≤8% ning teistel meetoditel toodetud alkoholseid jooke kangusega ≤5,5% (37). Käsitööveine (≤13%) ja -õllesid (≤12%) võib erandina (litsentsi alusel) müüa tootmiskohast (35, 36). Kõik ülejäänud alkoholitooted on jaekaubanduses müügil riiklikes monopolikauplustes. Restoranid võivad kohapealseks tarvitamiseks müügi litsentsiga serveerida kõiki alkoholseid jooke (35, 38).

Litsentsi on vaja nii alkoholi müügiks kohapealseks tarvitamiseks kui ka kaasamüügiks (35). Litsents on seotud ettevõttega ja asukohaga, mitte omanikuga (kui omanik soovib avada uue ettevõtte, peab ta taotlema uue litsentsi) (35).

Kaugmüük

Alkoholi kaugmüük on lubatud vaid litsentseeritud ettevõtetele ning monopolipoodidele (35, 36, 38). Kaasamüügi litsents annab loa kaugmüügiks, kuid kaasnevad samad reeglid kui tavapärase kaasamüügi puhul, kus on keelatud müüa alkoholseid jooke, mille kangus on üle 8% (38). Alkoholi kojutoimetamine ei ole käesolevalt (2024. aasta IV kvartal) lubatud, kuid planeeritud on seadusandluse muudatus, mille kohaselt oleks kojutoimetamine litsentseeritud asutustele tulevikus lubatud (35).

Ajutine litsents

Soovi korral on kauplejal võimalik taodelda alkoholi müügiks ajutist litsentsi (35, 38). Lisaks on võimalik ruumide omanikul taodelda õigust käsitleda antud ruume alkoholi serveerimise alana, mis annab kõigile litsentseeritud asutustele peale vastava teavituse esitamist litsentse väljastavale asutusele õiguse serveerida ürituse toimumise korral antud ruumides alkoholi (35, 38).

Litsentsiperiood

Asutusel on võimalus taodelda litsentsi nii tähtajatult kui ka piiratud ajaperioodiks (38). Enamik väljaantavaid litsentse on tähtajatud ning nende regulaarne uuendamine ei ole vajalik (35).

Äri- vs isiklik litsents

Soomes on alkoholi serveerimise õiguse tagamiseks kasutusel nii äri- kui ka isiklik litsents (alkoholipass ehk "alcohol passport") (35, 39).

Igas asutuses, millel on alkoholi serveerimiseks vajalik kohapealseks tarvitamiseks müügi ärilitsents, peab lisaks lahtiolekuaegadel kohal olema alkoholipassi omav isik (35). Juhul, kui alkoholipassi omaval isikul pole antud ajahetkel võimalik viibida asutuse ruumides, peab asutus ukсед sulgema. Regionaalsed haldusametid viivad regulaarselt läbi kontrollid ning juhul, kui tuvastatakse, et alkoholi müüakse ilma alkoholipassi omava inimese kohalolul, võidakse asutust trahvida (35).

Alkoholipassi väljastavad Soome haridus- ja kultuuriministeeriumilt (*Ministry of Education and Culture*) vastava loa saanud haridusasutused, kellel on õigus korraldada alkoholipassi omandamiseks vajalikke eksameid (35). Alkoholipassi taotlejal on valik, kas omandada vajalik materjal iseseisvalt või võtta osa haridusasutuse poolt ettevalmistatud tasulisest koolitusest (39).

Ka kaasamüügi litsentsi omavates jaekauplustes peab lahtiolekuaegadel kohapeal viibima litsentsi omaniku esindaja (mistõttu ei ole täielikult iseteenindusel põhinevad müügilahendused võimalikud), kuid antud isik ei pea omama alkoholipassi (35).

Litsentside väljaandmine

Litsentside arv

2021. aastal oli Soomes 6441 aktiivset kaasamüügi litsentsi ning 9630 aktiivset kohapealseks tarvitamiseks müügi litsentsi (40). Lisaks litsentseeritud asutustele toimus 2021. aastal alkoholi müük ka 368 Alko monopolipoes (41).

Litsentsiregister

Litsentsiregistrat haldab riiklik hoolekande ja tervishoiu järelevalveamet (35).

Litsentside väljaandja

Alkoholi tootmise ja hulгимүүgiga seotud litsentside väljaandmist korraldab riiklik hoolekande ja tervishoiu järelevalveamet (35). Kohapealseks tarvitamiseks müügiks ja kaasamüügiks vajalikke litsentse väljastavad regionaalsed haldusasutused. Käesolevalt (2024. aasta IV kvartal) kavandatakse seadusemuudatust, mis ühendaks regionaalsed haldusasutused riikliku hoolekande ja tervishoiu järelevalveametiga, mis läbi toimuks tulevikus kõigi litsentside väljaandmine ühe riikliku tasandi asutuse poolt (35).

Piirang litsentside arvule

Väljaantavate litsentside arv ei ole piiratud (35).

Monopolipoodide arv ja asukohad ei ole riiklikult piiratud ning Alko poodide haldajal on õigus otsustada avatavate poodide asukoha ja arvu üle (35).

Nõuded taotlejale

Litsentsi saamiseks peab asutus vastama mitmetele kriteeriumitele (35, 42). Kõigi litsentsitüüpide puhul peab taotleja esitama enesejärelevalve plaani ja tõendi majandusliku usaldusväärtuse kohta. Erinevate litsentsi tüüpide puhul tuleb täita täiendavaid lisanõudeid, näiteks peavad kaasamüüki pakkuvad asutused tagama ühtlasi mitmekesise tootevaliku seoses toiduainetega (35, 42).

Avalikkuse teavitamine

Kõigil huvitatud osapooltel on õigus taodelda infot menetluses olevate litsentsitaotluste kohta ning soovi korral esitada omapoolseid kommentaare (35).

Vastutustundliku müügi koolitus

Kuigi kohapealseks tarvitamiseks müüki pakkuvates asutustes on kohustuslik alkoholipassi omaniku kohalolu, siis tavatöötajatel puudub vastutustundliku müügi kooli läbimise kohustus (35). Siiski peab ärilitsentsi omanik tagama, et kõik töötajad oleksid teadlikud eneseregulatsiooni plaanist ja alkoholiseadusest (Alcohol Act) tulenevatest kohustustest ja piirangutest seoses alkoholi müügi ja serveerimisega (35, 42).

Vaidlustamise võimalused

Kõigil huvitatud osapooltel on õigus esitada kommentaare menetluses olevatele litsentsitaotlustele (35). Kohalike omavalitsuste uimastitarvitamise ennetuse kontaktisikutel on õigus kohapealseks tarvitamiseks müügi litsentsi taotluste osas esitada ametliku väite, mille sisendiks on kohalike elanike ja kodanikuorganisatsioonide poolt edastatud kommentaarid. Muus osas ei ole kohalikul omavalitsusel olulist võimu litsentsisüsteemi kujundamisel. Kuigi kohalikul omavalitsusel on õigus keelata baarides ja restoranides alkoholi serveerimise aegade pikendamist, siis tavapraktikas kasutatakse antud õigust pigem harva (35).

Järelevalve

Järelevalve teostaja

Alkoholi tootmise ja hulgimüügi asutustes korraldab järelevalvet riiklik hoolekande ja tervishoiu järelevalveamet (35). Kohapealseks tarvitamiseks müüki ja kaasamüüki pakkuvates asutustes vastutavad alkoholi müügi ja litsentsisüsteemi nõuete järgimise järelevalve eest regionaalsed haldusasutused. Kuigi regionaalsed haldusasutused töötavad iseseisvalt, siis on riiklik hoolekande ja tervishoiu järelevalveamet vastutav nende juhendamise eest seoses alkoholilitsentside järelevalvega (35).

Raporteerimine

Litsentsi omanikud peavad esitama iga-aastaselt raporti regionaalsele haldusasutusele (35). Kohapealseks tarvitamiseks müügi litsentsi omanikud peavad esitama kaks korda aastas info alkoholi läbimüügi kohta (eurodes) (35, 38). Kaasamüügi litsentsi omanikud peavad sama info esitama ühe korra aastas (43). Lisaks on kaasamüügi litsentsi omanikel kohustus esitada info toiduainete läbimüügi kui ühe litsentsitingimuse kohta (35).

Sanktsioonid

Asutustele, kes ei pea kinni alkoholi müügiga seotud reeglitest (näiteks selgub kontrollkäigul, et asutus ei pea kinni alaealistele või joobes isikutele alkoholi müügi keelust), võib määrata rahatrahvi (35, 43). Samuti on võimalik vajadusel asutuse alkoholi müügi litsents peatada või tühistada (35, 43).

Litsentsitasud

Litsentsiga kaasnevad nii registreerimise kui ka järelevalvega seotud tasud (35, 44). Litsentsi taotlemisel on vajalik tasuda registreerimise tasu, mis võib ulatuda kuni 1365€-ni (44). Lisaks kaasnevad erinevate toimingutega lisatasud – näiteks võib tegevuskoha või omaniku muutmine kaasa tuua lisatasu vahemikus 205€-950€ (44).

Litsentseeritud asutused peavad tasuma ka iga-aastase järelevalve tasu (35, 44). Kaasamüügi litsentsi omavates asutustes on tasu fikseeritud ehk 200€ iga müügikoha kohta (44). Kohapealseks tarvitamiseks müügi litsentsi omavates asutustes on järelevalve tasu arvutamise aluseks aastapõhine müügimaht, mille alusel võib järelevalve tasu jääda vahemikku 105€-790€ (44).

Registreerimistasudest tulenev tulu liigub suuresti regionaalsete haldusasutuste eelarvesse (35). Osa tulust läheb riiklikule hoolekande ja tervishoiu järelevalveametile litsentsiregistri töös hoidmiseks. Järelevalve tasudest tulenev tulu liigub riigieelarvesse (35).

Muud nõuded

Müügikellajad

Alkoholi müügi kellaegadele on seatud piirangud (35, 45). Kaasamüüki pakkuvates asutustes on lubatud alkohoolseid jooke (kangus >2,8%) müüa ajavahemikus 09:00-21:00 (45). Restoranides ja baarides on lubatud alkoholi müüa vahemikus 09:00-01:30 (45). Kohapealseks tarvitamiseks müüki pakkuvad asutused võivad taodelda müügiaegade pikendamist kuni 04:00, kuid kohalikul omavalitsusel on õigus sellest keelduda (35, 38). Monopolipoed on avatud ajavahemikus 09:00-21:00, kuid esinevad mitmed erandid, kus lahtiolekuaegu on lühendatud (46).

Minimaalne ühikuhind

Alkoholsetele jookidele ei ole seatud minimaalset ühikuhinda (47).

Hinnang süsteemile

Riikliku hoolekande ja tervishoiu järelevalveameti üldine hinnang on, et litsentsisüsteem töötab hästi, kuigi praktikas on kriteeriumid pigem leebed, mistõttu litsentsitaotluste tagasilükkamine on harv (35). Riikliku hoolekande ja tervishoiu järelevalveameti hinnangul on üks süsteemi suurimaid eeliseid võimalus pidada alkoholi müüvate asutuste registrit, mis lihtsustab oluliselt järelevalve korraldamist (35).

Tulevik

Tulevikus on Soome alkoholi litsentsisüsteemis planeeritud läbi viia järgnevad muudatused (35):

- Regionaalsete haldusasutuste liitmine riikliku hoolekande ja tervishoiu järelevalveametiga, mille tulemusel toimuks litsentside väljaandmine läbi ühe riikliku tasandi asutuse;
- Alkoholi kulleriga kojutoimetamise seadustamine;
- Litsentseeritud väiketootjatele tootmiskohast alkoholi müügi seadustamine.

Lisaks on kavas läbi viia analüüs seoses litsentseeritud kaasamüüki pakkuvatele asutustele veini müügi loa andmisega. Samuti on planeeritud läbi viia analüüs seoses alkoholipoliitika üleviimisega sotsiaal- ja tervishoiuministeriumist majandus- ja tööministeriumi (*Ministry of Economic Affairs and Employment*) vastutusalasse (35).

Iirimaa alkoholi litsentsisüsteem

Ajalugu

Iirimaa alkoholi litsentsisüsteem on keerukas ja pika ajalooga (48, 49). Praegune süsteem koosneb seaduste kogumist, millest mõned on üle 200 aasta vanad ja kaks kolmandikku on vastu võetud enne vabariigi asutamist 100 aastat tagasi (49). See on üks põhjuseid, miks Iirimaa justiitsministeerium (*Department of Justice*) on koostanud Alkoholimüügi seaduse eelnõu (*Sale of Alcohol Bill*) (48).

Rahvatervise alkoholiseadus (*Public Health Alcohol Act*) kehtestati 2018. aastal Iirimaa tervishoiuministeeriumi (*Department of Health*) juhtimisel (48, 50). See reguleerib muuhulgas alkoholitoodete minimaalset hinda, toodete märgistusi ning alkoholitoodete reklaamiga seotud piiranguid (50). Alkoholi litsentsisüsteemi eest vastutab justiitsministeerium (48).

Süsteemi muudab keerukaks asjaolu, et aja jooksul on süsteemi lisatud üha enam erinevat tüüpi alkohoolseid jooke (48). Iirimaa traditsioonilised alkohoolsed joogid on viski, õlu ja siider. Vein ei ole Iirimaa kontekstis traditsiooniline jook ning selle populaarsuse tõus algas alles 20. sajandi teisel poolel, mistõttu on see lisatud litsentsisüsteemi teistest jookidest hiljem. Iirimaa justiitsministeerium on proovinud süsteemi lihtsustada läbi kavandatava Alkoholimüügi seaduse eelnõu. Eelnõu esimene versioon koostati 2022. aastal, kuid see pole rahvatervise organisatsioonide vastumeelduse tõttu edukalt parlamendi hääletust läbinud. Põhiline vastumeelsuse allikas on asjaolu, et eelnõuga soovitakse pikendada alkoholi müüvate ettevõtete lahtiolekuaegu, mis läheb vastuollu rahvatervise põhimõtetega (48).

Litsentsisüsteemi seos rahvatervise eesmärkidega

Hetkel puudub litsentsisüsteemil selgelt defineeritud primaarne eesmärk (48). Samuti puudub selgelt sõnastatud eesmärk Alkoholimüügi seaduse eelnõus. Hetkel kehtivat seadusandlust aluseks võttes, on litsentsisüsteemi põhilised potentsiaalsed kasutegurid tarvitatud alkoholi koguste vähendamine, alkoholi ebaseadusliku tootmise reguleerimine ning tuluallika loomine läbi aktsiisimaksu kogumise lihtsustamise (48).

Süsteemi ülesehitus

Litsentside tüübid

lirimaal on kasutusel nii kohapealseks tarvitamiseks müügi kui ka kaasamüügi litsentsid (48). Mõlemad litsentsitüübid jagunevad omakorda alamkategoriateks. Kohapealseks tarvitamiseks müügi litsentside alakategoriate alla kuuluvad näiteks (51):

- Kohapealseks tarvitamiseks müügi tavalitsents (*ordinary publicans on-licence*) – võimaldab litsentsi omanikul müüa asutuse pinnal alkohoolseid jooke tavapärasel müügiaegadel. Uute litsentside taotlustega tegeleb ringkonnakohus (*Circuit Court*).
- Kohapealseks tarvitamiseks müügi erilitsents (*special exemption order*) – võimaldab litsentsi omanikul müüa asutuse pinnal alkohoolseid jooke väljaspool tavapäraseid müügiaegu. Kõige hilisem kellaaeg alkoholi serveerimiseks müügikohtades on 02:30. Erilitsentside väljaandmisega tegeleb piirkonnakohus (*District Court*).
- Avalik muusika ja laulmise litsents ning avalik tantsimise litsents (*public music and singing licence ja public dancing licence*) – erilitsents, mida nõutakse juhul, kui tegevuskohas esitatakse elavat muusikat või tegevuskoht toimib ööklubi või diskoteegina. Antud tüüpi litsentside väljaandmisega tegeleb piirkonnakohus.
- Restoraniluba (*restaurant certificate*) – võimaldab asutustel, mis pakuvad enam kui 9€ maksvaid einet, serveerida alkoholi kuni 1 tund peale tavapärase müügiaja lõppu. Piiratud restoraniluba (*limited restaurant certificate*) alusel on võimalik sama erand kehtestada limiteeritud osale asutusest.
- Veinimüügi kohapealseks tarvitamiseks müügi litsents (*wine retailer's on-licence*) – on mõeldud nõ "värskendusmajadele" (*refreshment houses*) ning võimaldab veini, šerri ja teiste alkohoolsete jookide (kangus <23%) müüki antud tüüpi asutustes.
- Ajutine litsents (*occasional licence*) – kasutatakse üritustel, mis toimuvad tavapäraselt alkoholi serveerimisega mitteseotud asutuste ruumides. Litsents väljastatakse vaid isikule, kes omab käesolevalt aktiivset litsentsi. Ajutist litsentsi saab taodelda läbi piirkonnakohtu.

Enamik kehtivaid kohapealseks tarvitamiseks müügi litsentse on täislitsentsid, mis tähendab, et müügiaegadel võib serveerida erinevaid alkohoolsete jookide tüüpe (51).

Kaasamüügi litsentside alakategoriad on (52):

- Kange alkoholi jaemüügi kaasamüügi litsents
- Õlle jaemüügi kaasamüügi litsents
- Veini jaemüügi kaasamüügi litsents
- Siidri jaemüügi kaasamüügi litsents
- Koduveinide ja mödu (*sweets*) kaasamüügi litsents.

Tavalised kaasamüügi litsentsid lubavad alkoholi müügi vaid piiratud kogustes (48). Spetsiaalsed alkoholipoed, mis pakuvad toodete hulгимүүki, vajavad eraldi hulгимүүgi litsentse (*wholesale off-premise license*) (52, 53). Sarnaselt jaemüügi kaasamüügi litsentsidele jagunevad ka hulгимүүgi litsentsid erinevateks alakategooriateks vastavalt müüdava alkohoolse joogi tüübile (53). Kui asutus (kas jae- või hulгимүүki pakkuv) soovib müüa mitut erinevat tüüpi alkoholi, on vajalik vastavate litsentside taotlemine (nt kui asutus tahab müüa nii veini kui siidrit, siis on vajalik taodelda eraldi nii veini kui ka siidri kaasamüügi litsentse) (48). Sama asutus võib kombineerida nii jaemüügi kui ka hulгимүүgi litsentse (48).

Kaugmüük

Alkoholi kaugmüük on lirimaal lubatud (48). Eraldi kaugmüügi litsents puudub – kui asutus soovib muua alkoholi läbi e-poe või kullerrakenduse, siis on vajalik tavaline kaasamüügi litsents. Piirangud kullerveoga kojutoimetamisele puuduvad. Tavapärase praktika kohaselt kinnitab klient enda vanuse (18+) tellimuse esitamisel. Praktikas ei ole kliendi vanuse kontrollimine levinud ning paljud kullerfirmad kasutavad kontaktivaba kohaletoimetamist, kus kaup jäetakse kliendi ukse taha (48).

Litsentsiperiood

Enamike litsentsitüüpide jaoks on litsentsiperiood 1 aasta ning litsentsid aeguvad iga aasta 30. septembril (54).

Äri- vs isiklik litsents

lirimaal puudub isikliku litsentse nõue (48). Alkoholi müügiks on vajalik vaid ärilitsentse omanike, mida taotleb asutuse omanik (48).

Litsentside väljaandmine

Litsentside arv

2022. aasta andmetel oli lirimaal hinnanguliselt 6788 baari või publi ning 2349 vaid veini pakuvat asutust (55). Lisaks oli 2022. aasta andmetel 1368 asutust, millele oli väljastatud kange alkoholi, õlle või veini jaemüügi kaasamüügi litsents ning 1370 asutust, mis olid vaid veini jaemüügi kaasamüügi litsentse omanikud (55).

Litsentsiregister

Litsentsiregistrit haldab maksude kogumise eest vastutav maksuamet (*Revenue*) (48).

Raporteerimine

Asutustel on kohustus esitada kvartaalseid aruandeid, mis sisaldavad infot müüdud alkoholi koguste kohta (liitrites) (48). Andmed on tulenevalt erinevatest aktsiisimääradest jaotatud nelja kategooria vahel (vein, õlu, kange alkohol ja siider). Esitatud info alusel arvutatakse iga asutuse kohta välja täpne aktsiisimaksu summa (48).

Litsentside väljaandja

Litsentside väljaandmisega tegeleb piirkonnakohus, mis allub justiitsministeeriumile (48). Alates 2018. aastast peab litsentsi taotleja teavitama ka terviseametit (*Health Service*), millel on õigus esitada taotlusele kommentaare. Terviseametil puudub õigus taotluse tagasilükkamiseks. Teatud piirkondades võib olla loodud ka spetsiaalne kohaliku tasandi töörühm või asutus, millel on õigus esitada taotlusele kommentaare. Taotluse tagasilükkamise õigus on vaid piirkonakohtu kohtunikul, kuid tavapraktikas kasutatakse antud võimalust pigem harva (48).

Piirang litsentside arvule

Käesolevalt (2024. aasta IV kvartal) puuduvad piirangud teatud piirkonnas väljaantavate litsentside maksimaalsele arvule, kuid määratletud on riigis väljaantavate litsentside koguarv (48). Kui asutus soovib alustada tegevust, mis hõlmab alkoholi müüki või serverimist, siis on vajalik eelnevalt üle osta olemasolev litsents. Litsents ei kandu automaatselt üle uuele omanikule, kuid annab nõuete täitmisel aluse alkoholi müügi või serverimise loa taotlemiseks (56). Antud praktika on muutnud litsentsid väärtuslikuks kaubaesemeks, mis muudab litsentside koguarvu vähendamise keeruliseks (48).

Nõuded taotlejale

Enamike litsentsi tüüpide puhul on litsentsi taotlemiseks vajalik täiendava info esitamine (maksukinnitus, asutamistunnistuse koopia, ning asutuse nime registreerimise tunnistus) (57). Taotlemise protsessis võetakse arvesse ka mitmeid muid faktoreid (vt Vaidlustamise võimalused).

Avalikkuse teavitamine

Avalikkuse teavitamine on oluline osa litsentsi taotlemise protsessist (48, 52). Litsentsi taotlemisega seotud kohtuistungi kuupäev peab olema kohalikus ajalehes avaldatud vähemalt 3 nädalat enne kohtuistungi toimumist. Samuti tuleb istungist teavitada kohalikku tuletõrjeametit ning kohalikku politseiametit (*Garda*) (48, 52).

Vastutustundliku müügi koolitus

Vastutustundliku alkoholimüügi koolitus ei ole teenindajatele kohustuslik (48). Sellegipoolest on paljud asutused korraldanud iseseisvalt oma töötajate koolitamise, et tagada piisav teadlikkus seadusest tulenevate nõuete täitmiseks. Sellistel juhtudel maksavad koolituste eest asutuse omanikud (48).

Vaidlustamise võimalused

Avalikkusel ning teistel huvitatud osapooltel on õigus esitada vaie seose litsentsi taotlusega olukordades, kus esineb tõendeid, et teatud litsentsi väljastamiseks vajalikud nõuded pole täidetud (48, 58). Vaidlustamise (ning litsentsi väljaandmisest keeldumise) alused saab jagada 5 põhikategooriasse (58):

- Taotleja omadused, varasemad rikkumised ning üldine mittesobilikkus (nt varasemate litsentsinõuete rikkumiste esinemine, taotleja teadlikkus kauplemise põhimõtetest, taotleja suutlikkus või valmisolek tagada piisav järelevalve).
- Asutuse asukoha või ruumide mittesobivus (nt avaliku korra rikkumiste tase, liiklusohtrike olukordade tekitamine, piirkonna elanike demigraafiline koosseis, keskkonnaga seotud probleemid ning elanike turvalisusega seotud probleemid).
- Mittesobivus piirkonna elanike vajadustega.
- Antud piirkonna sarnaste asutuste arvu vastavus nõudlusele.
- Litsentsi taastaotlemise korral rikkumiste esinemine eelneva aasta jooksul (nt kauplemine väljaspool müügiaegu ja alkoholi müümine joobetunnustega või alaealistele isikutele).

Praktikas on litsentsi väljaandmisest keeldumine pigem harv (48).

Järelevalve

Järelevalve teostaja

Litsentsisüsteemi nõuete järelevalve eest vastutav keskne kontrollorgan lirimaa süsteemis puudub (48). Kohalik politseiamet menetleb neile esitatud kaebusi, kuid regulaarset järelevalvet tagav süsteem hetkel puudub (48).

Sanktsioonid

Litsentsinõuetega seotud rikkumiste (nt alaealistele või joobes isikutele alkoholi müügi) korral võib asutusele määrata kuni 5000€ suuruse trahvi (51, 59). Korduvate rikkumiste puhul võidakse litsents peatada või tühistada (60).

Litsentsitasud

Asutused peavad tasuma nii registreerimise kui litsentsi uuendamise tasu (48, 61). Keskmise baasmäär nii registreerimise kui uuendamise tasude puhul on 500€ ühe litsentsi kohta, kuid sõltuvalt aastakäibest võib teatud tüüpi litsentside puhul olla määr kuni 3805€ (61). Litsentsitasudest tulenev tulu liigub riigikassasse (48).

Muud nõuded

Müügikellaajad

Alkoholi on lubatud litsentseeritud asutuses müüa vaid piiratud kellaaegadel (48, 51). Pubide (kohapealseks tarvitamiseks müügi litsents) jaoks on nendeks kellaaegadeks (51):

- Esmaspäevast neljapäevani kell 10:30-23:30
- Reedeti ja laupäeviti kell 10:30-00:30
- Pühapäeviti 12:30-23:00

Kaasamüügi litsentside puhul võib alkoholi müüa järgnevatel kellaaegadel (51):

- Esmaspäevast laupäevani kell 10:30-22:00
- Pühapäeviti ja Püha Patricku päeval 12:30-22:00

Asutustel on lubatud olla avatud väljaspool väljatoodud aegu, kuid antud perioodil on alkoholi müük ja serveerimine keelatud (48).

Minimaalne ühikuhind

Alates 4. jaanuarist 2022 on liirimaal määratud alkoholsete jookide minimaalseks ühikuhinnaks 10 senti grammi puhta alkoholi kohta (51). Üks standardjook sisaldab 10 grammi puhast alkoholi, mistõttu on ühe standardjooogi minimaalne hind 1€ (51).

Hinnang süsteemile

Teatud osapooled (eelkõige rahvatervise fookusega organisatsioonid nagu näiteks Alcohol Action Ireland) on kritiseeritud liirimaa alkoholi litsentsisüsteemi teatud aspekte (48). Saadaval on suur hulk litsentse, mida peegeldab ka asutuste kõrge kontsentratsioon – pea kolmveerand elanikest elab jalutuskäigu kaugusel (300m) litsentseeritud asutusest, kusjuures kontsentratsioon on eriti kõrge puudustkannatavates kogukondades (48, 62).

Tulevik

Kõige olulisem tuleviku väljakutse on erinevaid osapooli rahuldava Alkoholimüügi seaduse eelnõu kujundamine (48).

Šotimaa alkoholi litsentsisüsteem

Ajalugu

Alkoholi litsentsisüsteem kehtestati Šotimaal esmakordselt 1756. aastal (63). 1853. aastal välja antud aktiga eristati kolme eraldi litsentsitüüpi hotellidele, trahteritele ja toidukaupmeestele, piirati asutuste lahtiolekuaegu ning keelati alkoholi müük alla 14-aastastele või joobes isikutele. Viimane suurim muudatus litsentsisüsteemis toimus 2005. aastal, kui jõustus Šotimaa litsentsisüsteemi akt (*Scotland Licensing Act*), mis lisas rahvatervise litsentsisüsteemi ametlike eesmärkide hulka (63). Sisuliselt oli tegu olulise nihkega süsteemi toimimises, sest kui varasemalt oli litsentside väljaandmine toimunud pigem automaatse administratiivse protsessina, siis uue akti kohaselt paranesid oluliselt teiste osapoolte õigused kommenteerida litsentside väljaandmist (64). Näiteks loodi aktiga kohustus luua igasse piirkonda nõ litsentsifoorumid (*License Forums*) ehk koostöögrupid, mis koosnevad erinevate huvigruppide esindajatest nagu litsentsihoidjad (omanikud), politsei, kohalikud elanikud, tervishoiu-, hariduse- ja sotsiaaltöö valdkondade esindajad jms (64). Litsentsifoorumi eesmärk on anda litsentse väljastavale nõukogule soovitusi kohaliku litsentsisüsteemi suunamiseks (64). Lisaks parandati aktiga avalikkuse võimalusi vadlustada individuaalseid litsentsitaotluseid ning loodi ametnikud (*Licensing Standards Officers*), kelle ülesanne on juhendada ja lepitada huvitatud osapooli ning teostada järelevalvet litsentsinõuete täitmise üle (65).

Süsteemi ülesehitus

Litsentside tüübid

Litsents on vajalik nii õlle, veini kui ka kange alkoholi müügiks (66). Nii kohapealseks tarvitamiseks müügi kui ka kaasamüügi jaoks on vajalik ärilitsents (*premise license*) (67). Kuigi eraldi kaasamüügi ja kohapealseks tarvitamiseks müügi litsentse ei eristata, siis taotluse esitamisel on vajalik täpsustada, milliseks tegevuseks litsentsi taodeldakse (66). Täiendavaid alatüüpe (nt eraldi litsentsivorm restoranidele või baaridele) ei ole, kuid litsentsinõukogul on õigus kehtestada litsentsi taotlemisel täiendavaid tingimusi (66).

Kaugmüük

Kaugmüük on lubatud nii õlle, veini kui ka kange alkoholi müügil, aga kojuvedu on lubatud vaid siis, kui asutusel on ärilitsents (66). Eraldi kontrollimehhanismi kulleritele ei ole (66).

Ajutine litsents

On olemas ajutise loa taotlemise võimalus (nt laatadele vm üritustele) (67, 68). Taotlejal ei pea olema olemasolevat ärilitsentsi (66, 68). Ajutine litsents kehtib kuni 14 päeva (68).

Litsentsiperiood

Ärilitse on tähtajatu, kuid selle säilitamiseks peab maksma iga-aastast säilitamistasu (66, 67).

Isikliku litsentsi hoidjad peavad läbima iga 5 aasta tagant täiendkoolituse ning iga 10 aasta tagant uuendama litsentsi (67, 69).

Äri- vs isiklik litsents

Eristatakse kahte tüüpi litsentse – ärilitsentse ja isiklike litsentse (66). Ärilitse peab taotlema asutuse omanik (66).

Isikliku litsentsi olemasolu on vajalik asutuse juhatajal või vahetuse vanemal (*manager*) (66). Isikliku litsentsi omanikud ei pea alati füüsiliselt asutuses kohapeal olema (70). Sageli on asutuses mitmel inimesel isiklik litsents (66). Litsentsi saamiseks peab läbima vastava ühepäevase koolituse ning sellele järgneva valikvastustega testi (66). Isiklik litsents on vajalik nii kohapealset kui kaasamüüki pakkuvates asutustes (66).

Litsentside arv

31. märts 2022 seisuga oli Šotimaal 16 560 aktiivset ärilitse, sh 5 155 kaasamüügi litsentsi ning 11 405 kohapealseks tarvitamiseks müügi (võib samaaegselt olla lubatud ka kaasamüük) litsentsi (71).

Litsentside väljaandmine

Litsentsiregister

Üleriigiline avalik litsentside register puudub, kuid registrit peetakse kohalikul tasandil (66). Litsentsinõukogud edastavad litsentsidega seotud info kohalikele omavalitsusele, kes peab registrit. Mitmed kohalikud omavalitsused peavad avalikke registreid (66).

Litsentside väljaandja

Kõigi vaadeldavate asutuse tüüpide puhul vastutab lubade väljaandmise eest kohaliku tasandi asutus (66).

Litsentse väljastavad litsentsinõukogud (*Licensing Board*), kuhu kuuluvad kohaliku omavalitsuse nõukogu (*Local Council*) poolt määratud esindajad. Litsentsinõukogudel on litsentside väljaandmise osas ainuotsustusõigus, kuid nad on kohustatud enda otsustes arvesse võtma teiste osapoolte poolt esitatud vaideid (kui need on põhjendatud) (66).

Piirang litsentside arvule

Litsentside arv piirkonnas piiratud pole (66).

Nõuded taotlejale

Taotlemise kriteeriumid:

- Litsentsi väljaandmisest keeldumise alused ärilitsentsi taotluse puhul on näiteks taotluse esitaja (asutuse omaniku) ebasobivus, asutuse mittesobivus alkoholi müügiks sealsete tegevuste, asukoha või klientuuri tõttu või sarnaste asutuste liigne arv ümbruskonnas (66, 72).
- Litsentsi väljaandmisest keeldumise alused isikliku litsentsi taotluse puhul on näiteks taotleja vanus (alla 18), vastava kvalifikatsiooni (tunnistuse) puudumine, olemasoleva isikliku litsentsi olemasolu ning isikliku litsentsi tühistamine möödunud 5 aasta jooksul (66, 73).

Avalikkuse teavitamine

Taotlemisprotsessi üheks osaks on avalikkuse teavitamine, kus teavitatakse asutusest teatud raadiuses elavaid inimesi (66, 72). Lisaks teavitatakse taotlusest kogukonna nõukogu (*Community Council*), asjakohast terviseametit (*Health Board*) ja politseid (66, 72).

Vastutustundliku müügi koolitus

Tavatöötajad isiklikku litsentsi taotlema ei pea, kuid ärilitsentsi nõuetest tulenevalt on asutuse omaniku kohustus tagada, et kõik töötajad oleksid teadlikud vajalikest nõuetest (66). Seetõttu on asutuse omanikul kohustus korraldada enda asutuse töötajatele koolitamine. Koolituse teemad on ette antud, aga konkreetne koolitus on iga omaniku enda kokku panna (74). Koolituse maht peab olema vähemalt 2 tundi (74).

Vaidlustamise võimalused

Litsentsi väljaandmise osas on võimalus vaie esitada kõikidel asjasse puutuvatel osapooltel (66, 72).

Järelevalve

Järelevalve teostaja

Järelevalve toimib kohalikul tasandil (66).

Raporteerimine

Litsentsiomanikud ei pea esitama andmeid enda tegevuse kohta (66).

Nõuded uuendajale/hoidmiseks

Hoidmise kriteeriumid:

- Ärilitsentsi puhul võivad trahvimise, litsentsi peatamise või tühistamise põhjused võivad olla näiteks isikliku litsentsiga vastutava isiku puudumine, töötajate mittekoolitamine, alkoholi hinnastamisega seotud rikkumised (nt miinimumhinna põhimõtete mittejärgimine), alkoholi reklaamipiirangute eiramine, mittealkohoolsete jookide puudumine ning tasude mittemaksmine (66, 72).
- Isikliku litsentsi omanikud peavad kinni pidama kõigist seadusega ettenähtud piirangutest. Kui isikliku litsentsi omanik käitub viisil, mis on vastuolus litsentsi väljaandmise põhimõtetega, siis on litsentsinõukogul õigus litsentsi peatada või tühistada (66, 73).

Litsentsi hoidja peab kinni pidama kõigist riiklikest piirangutest, sh alaealistele või joores isikutele alkoholi mitteserveerimise nõudest, alkoholi reklaamiga seotud piirangutest ning minimaalse ühikuhinna põhimõtetest (minimum unit pricing) (72, 75, 76).

Sanktsioonid

Rikkumiste puhul võib karistuseks olla rahatrahv kui ka litsentsi peatamine või tühistamine (66, 72). Järelevalves kasutakse siiski trahvimist ja muid äärmuslikke meetodeid harva, pigem on tegevused suunatud koostööle (66).

Litsentsitasud

Litsentsisüsteemi osaks on nii litsentsi registreerimise kui ka säilitamise tasud (66, 67, 79). Tasusid kasutatakse litsentsinõukogude ülalpidamiseks (66). Litsentsi registreerimise tasu maksimaalne määr jääb suurusjärku £2000 (ca 2400€) ning säilitamise tasu suurusjärku £900 (ca 1100€) (67, 77, 78, 79).

Muud nõuded

Müügikellajad

Riiklike regulatsioonide alusel võib alkoholi kaasamüügiks müüa ajavahemikus 10:00-22:00 (66, 72, 80). Kohapealseks tarvitamiseks müügi tingimused paneb paika litsentsinõukogu (66). Alkoholi kojuvedu võib toimuda ajavahemikus 06:00-00:00 (66, 72).

Minimaalne ühikuhind

Minimaalse ühikuhinna põhimõtted kehtivad nii kohapealse kui ka kaasamüügi puhul (76). Käesolevalt (2024. aasta IV kvartal) on minimaalne ühikuhind Šotimaal £0,65 (~0,78€) ühe alkoholiühiku ehk 8g puhta alkoholi kohta (76, 81). Joogi miinimummaksumus arvutatakse valemiga ühikuhind x joogi kangus (ABV) x joogi kogus (l) (76). Minimaalse ühikuhinna põhimõtted võeti kasutusele 2018. aastal (82). 2023. aastal valmis raport, mis kirjeldas süsteemi efektiivsust otseselt alkoholi tarvitamisega seotud surmade arvu (langus 13,4%), haiglaravile sattumiste arvu (langus 4,1%) ning elanikkonnas alkoholi tarvitamise (langus 3%) vähendamisel (83).

Hinnang süsteemile

Alcohol Focus Scotland rõhutas intervjuus mitmeid alkoholi litsentsisüsteemiga seotud probleeme (66). Üheks murekohaks on järjepidavuse puudumine seoses seaduste tõlgendamise ja rakendamise, eelkõige seoses poliitikate kujundamisega ja kasutamisega otsuste vastuvõtmisel ning konkureerivate litsentseerimise eesmärkide sedastamisega. Rahvatervise eesmärkide rakendamine seoses alkoholi litsentsisüsteemiga on Alcohol Focus Scotland hinnangul väljakutse, kuna kehtiva litsentsisüsteemi vaates ei ole rahvatervise kontseptsioon mõistetav ning kohalike andmete puudumine takistab tõenduspõhiste otsuste vastuvõtmist. Lisaks on probleemiks litsentsisüsteemi keerukus, mis tekitab erinevatele osapooltele raskusi. Eelkõige on süsteemi keerukusest mõjutatud osapooled, kellel puudub vastav juriidiline ettevalmistus ning kellel võib seetõttu olla keeruline süsteemis navigeerida (eelkõige võrreldes vastava ettevalmistuse saanud litsentsijuristidega) (66).

Tulevik

Lähitulevikus täiendavaid muudatusi planeeritud pole, pigem keskendutakse olemasoleva süsteemi rakendamisele (66).

Soovitused

Lähtuvalt WHO, Alcohol Action Ireland ja Alcohol Focus Scotland soovitudest on litsentsisüsteemi planeerimisel oluline võtta arvesse järgnevaid aspekte:

1. Litsentsisüsteemi eesmärgid peavad olema selgesti defineeritud (kõigi osapoolte jaoks arusaadavad) (66).
2. Litsentsisüsteemi kujundamisel tuleks arvesse võtta rahvatervise eesmäärke (26, 27, 48, 66).
3. Litsentsisüsteemi põhimõtted (sh litsentsi väljastamise nõuded ning vaiete esitamise alused) peaksid olema piisavalt lihtsad ja selged, et kõigil osapooltel (ettevõtetel, kogukonna elanikel, organisatsioonidel, ametiasutustel) oleks võimalik selles orienteeruda ilma litsentsisüsteemile spetsialiseerunud juristide abita (48, 66).
4. Litsentsid tuleks välja anda tähtajaliselt ning selle uuendamine peaks sõltuma rahvatervise, avaliku korra, sanitaartingimuste ja äripraktikatega seotud nõuete täitmisest (27).
5. Selleks, et asutused peaksid litsentsinõuetest kinni, ei piisa litsentside formaalsest väljaandmisest, vaid oluline on litsentsinõuete jõustamine (järelevalve läbiviimine ja vajadusel sanktsioonide kohaldamine) (27).
6. Litsentsitasud (ja trahvimäärad) peaksid olema piisavalt kõrged, et tagada süsteemi toimimine (katta litsentside väljaandmise, registri pidamise ning järelevalvega seotud kulud) ning võimalusel toetada alkoholi tarvitamisest tulenevate negatiivsete tagajärgede leevendamiseks vajalikke tegevusi (48).
7. Oluline on vältida olukorda, kus litsentsisüsteem muutub põhiliselt sissetuleku allikaks, kuna see võib viia liigse arvu litsentside väljastamiseni (27).
8. Oluline on anda kohalikule tasandile õigus litsentsisüsteemi modifitseerida ja litsentside väljaandmise põhimõtetes arvesse võtta alkoholiga seotud kahjusid piirkonnas (nt piirata probleemsetes piirkondades litsentside arvu) (27, 48, 66).
9. Üheks litsentsinõudeks võiks olla kohustulik vastutustundliku alkoholimüügi koolitus teenindajatele (26).

Kasutatud kirjandus

- (1) World Health Organization. Over 3 million annual deaths due to alcohol and drug use, majority among men. <https://www.who.int/news/item/25-06-2024-over-3-million-annual-deaths-due-to-alcohol-and-drug-use-majority-among-men>.
- (2) World Health Organization. More ways, to save more lives, for less money: World Health Assembly adopts more Best Buys to tackle noncommunicable diseases. <https://www.who.int/news/item/26-05-2023-more-ways-to-save-more-lives-for-less-money---world-health-assembly-adopts-more-best-buys-to-tackle-noncommunicable-diseases>.
- (3) The Allen Consulting Group. Licensing of Tobacco Retailers and Wholesalers. Desirability and Best Practice Arrangements. 2002. <https://extranet.who.int/fctcapps/sites/default/files/2023-11/Licensing%20of%20Tobacco%20Retailers%20and%20Wholesalers.pdf>.
- (4) Valvira. What is changing in the retail sale of alcoholic beverages after 10 June 2024? <https://valvira.fi/en/-/what-is-changing-in-the-retail-sale-of-alcoholic-beverages-after-10-june-2024->.
- (5) Vinia. How does the Swedish alcohol monopoly work? <https://www.vinia.se/about-us/swedish-alcohol-monopoly/>.
- (6) Room R, Cisneros Örnberg J. Government monopoly as an instrument for public health and welfare: Lessons for cannabis from experience with alcohol monopolies. International Journal of Drug Policy 2019;74:223-228.
- (7) World Health Organization. Global Survey on Alcohol and Health 2016. Geneva: WHO; 2016.
- (8) Chinman M, Burkhart Q, Ebener P, et al. The Premises is the Premise: Understanding Off- and On-Premises Alcohol Sales Outlets to Improve Environmental Alcohol Prevention Strategies. Prev Sci. 2011;12(2):181-91.
- (9) Alcoholic Beverage And Cannabis Administration (USA). Alcohol License Types and Classes. <https://abca.dc.gov/page/types-alcohol-licenses#gsc.tab=0>.
- (10) Colbert S, Wilkinson C, Thornton L, et al. Online alcohol sales and home delivery: An international policy review and systematic literature review. Health Policy 2021;125(9):1222-1237.
- (11) Stirling Council. Alcohol licences. <https://www.stirling.gov.uk/business-and-licences/licences-permits-and-permissions/alcohol-licences/>.
- (12) Revenue. Retailer's Off Licence. <https://www.revenue.ie/en/companies-and-charities/excise-and-licences/excise-licensing/retailers-licence/index.aspx>.
- (13) Valvira. Alcohol passport. <https://valvira.fi/en/alcohol/alcohol-passport>.
- (14) Get Licensed. Scottish Personal License (SCPLH). <https://www.get-licensed.co.uk/licence/scottish-personal-licence>.

- (15) World Health Organization. Addressing the harmful use of alcohol. A guide to developing effective alcohol legislation. Geneva: WHO; 2011. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/207484/9789290615033_eng.pdf.
- (16) Livingston M, Chikritzhs T, Room R. Changing the density of alcohol outlets to reduce alcohol-related problems. *Drug and Alcohol Review* 2007;26:553 – 562.
- (17) Campbell C A, Hahn R A, Elder R, et al. The Effectiveness of Limiting Alcohol Outlet Density As a Means of Reducing Excessive Alcohol Consumption and Alcohol-Related Harms. *American Journal of Preventive Medicine* 2009;37(6):556-569.
- (18) Popova S, Giesbrecht N, Bekmuradov D, et al. Hours and Days of Sale and Density of Alcohol Outlets: Impacts on Alcohol Consumption and Damage: A Systematic Review. *Alcohol and Alcoholism* 2009;44(5):500–516.
- (19) Bryden A, Roberts B, McKee M, et al. A systematic review of the influence on alcohol use of community level availability and marketing of alcohol. *Health & Place* 2012;18(2):349-357.
- (20) Sherk A, Stockwell T, Chikritzhs T, et al. Alcohol Consumption and the Physical Availability of Take-Away Alcohol: Systematic Reviews and Meta-Analyses of the Days and Hours of Sale and Outlet Density. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs* 2018;79(1):58-67.
- (21) Guindon EG, Tooba F, Trivedi R, et al. Rapid Synthesis. Examining the Effectiveness and/or Costeffectiveness of Policies for Reducing Alcohol Consumption. Ontario: McMaster University; 2021. https://www.mcmasterforum.org/docs/default-source/product-documents/rapid-responses/examining-the-effectiveness-and-or-cost-effectiveness-of-policies-for-reducing-alcohol-consumption.pdf?sfvrsn=eac859d5_3.
- (22) EUR-Lex, European Union. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions an EU strategy to support Member States in reducing alcohol related harm. Brussels: European Union; 2006. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52006DC0625>.
- (23) Dutch Institute for Alcohol Policy. European Alcohol Policy. <https://www.stap.nl/en/home/european-alcohol-policy.html>.
- (24) European Commission. Europe's Beating Cancer Plan. Communication from the commission to the European Parliament and the Council. Brussels: Publications Office of the European Union; 2023. https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-02/eu_cancer-plan_en_0.pdf.
- (25) World Health Organization. Global alcohol action plan 2022-2030. Geneva: WHO; 2023. https://cdn.who.int/media/docs/default-source/alcohol/final-text-of-aap-for-layout-and-design-april-2023.pdf?sfvrsn=6c5adb25_2.
- (26) World Health Organization. European framework for action on alcohol 2022–2025. Geneva: WHO; 2022. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/361662/72wd12e-Alcohol-220604.pdf>.
- (27) World Health Organization. The SAFER technical package: five areas of intervention at national and subnational levels. Geneva: WHO; 2019.

<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/330053/9789241516419-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

(28) Berdzuli N, Ferreira-Borges C, Gual, A, et al. Alcohol Control Policy in Europe: Overview and Exemplary Countries. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2020;17(21):8162.

(29) World Health Organization. Evaluation of the Estonian Green Paper on Alcohol Policy. Geneva: WHO; 2024.
<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/377091/9789289061124-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

(30) The Global Health Observatory, World Health Organization. Alcohol Control Policies. Geneva: WHO. <https://www.who.int/data/gho/data/themes/topics/topic-details/GHO/alcohol-control-policies>.

(31) Norwegian Directorate of Health. Regulations on the Sale of Alcoholic Beverages (Alcohol Regulations).
[https://www.helsedirektoratet.no/tema/alkohol/Regulations%20on%20the%20Sale%20of%20Alcoholic%20Beverages%20\(Alcohol%20Regulations\)%20-%20Unofficial%20version.pdf/_attachment/inline/2fd2b12a-5179-4f29-a63c-d0ba50e406bb:d42e95a2b4979dcb9f8b3046d4cfdc3e6ba409cd/Regulations%20on%20the%20Sale%20of%20Alcoholic%20Beverages%20\(Alcohol%20Regulations\)%20-%20Unofficial%20version.pdf](https://www.helsedirektoratet.no/tema/alkohol/Regulations%20on%20the%20Sale%20of%20Alcoholic%20Beverages%20(Alcohol%20Regulations)%20-%20Unofficial%20version.pdf/_attachment/inline/2fd2b12a-5179-4f29-a63c-d0ba50e406bb:d42e95a2b4979dcb9f8b3046d4cfdc3e6ba409cd/Regulations%20on%20the%20Sale%20of%20Alcoholic%20Beverages%20(Alcohol%20Regulations)%20-%20Unofficial%20version.pdf).

(32) Valvira. Valvira. <https://valvira.fi/en/frontpage>.

(33) Alcohol Action Ireland. About Us. <https://alcoholireland.ie/about-us/>.

(34) Alcohol Focus Scotland. About AFS. <https://www.alcohol-focus-scotland.org.uk/about-afs/>.

(35) Intervjuu, Aleks Halme ja Juuso Nieminen (Valvira), 04.09.2024.

(36) Karlsson T, Mäkelä P, Tigerstedt C, et al. The Road to the Alcohol Act 2018 in Finland: A conflict between public health objectives and neoliberal goals. *Health Policy* 2020;124(1):1-6.

(37) Helsinki Times. New alcohol law brings expanded wine selection to Finnish supermarkets. June 18, 2024. <https://www.helsinkitimes.fi/finland/finland-news/domestic/25310-new-alcohol-law-brings-expanded-wine-selection-to-finnish-supermarkets.html>.

(38) Regional State Administrative Agency (Finland). Alcohol serving licence. <https://avi.fi/en/services/businesses/licences-notices-and-applications/alcohol-serving-and-sales/alcohol-serving-licence>.

(39) Ava Akatemia. FAQ – Frequently asked questions about the alcohol passport. <https://anniskelupassi.akatemia.fi/en/faq-frequently-asked-questions-about-the-alcohol-passport/>.

(40) Valvira. Number of serving licences not impacted by Covid-19 pandemic. March 8, 2022. <https://valvira.fi/en/-/number-of-serving-licences-not-impacted-by-covid-19-pandemic>.

- (41) Alko. Annual report and sustainability report 2021. Helsinki: Alko; 2022. https://www.alko.fi/INTERSHOP/static/WFS/Alko-OnlineShop-Site/-/Alko-OnlineShop/en_US/pdf_t/2021_Alko_VSK_ENG_FINAL.pdf.
- (42) Valvira. Serving of alcoholic beverages. Helsinki: Valvira; 2024. <https://valvira.fi/documents/152634019/163770460/Serving-of-alcoholic-beverages.pdf/61e3fe00-123b-702b-fed0-ad9822e20c02/Serving-of-alcoholic-beverages.pdf?t=1725604743699>.
- (43) Suomi.fi. Alkoholijuomien vähittäismyynnin vuosi-ilmoitus. <https://www.suomi.fi/palvelut/lomake/alkoholijuomien-vahittaismyynnin-vuosi-ilmoitus-aluehallintovirasto/cf706098-4c35-4a42-9367-201b4f83c5a3>.
- (44) Regional State Administrative Agency. Processing and enforcement fees. <https://avi.fi/en/individuals/alcohol/processing-and-enforcement-fees>.
- (45) Valvira. Guideline for retail sales of alcoholic beverages. <https://valvira.fi/en/alcohol/guideline-for-retail-sales>.
- (46) Alko. Store Locator. <https://www.alko.fi/en/shops-services>.
- (47) Valvira. Pricing and price notices of alcoholic beverages. <https://valvira.fi/en/alcohol/pricing>.
- (48) Intervjuu, Sheila Gilheany (Alcohol Action Ireland), 16.09.2024.
- (49) Holohan B. Bill Holohan SC: Licensing reform now and over the years. Irish Legal News. November 1, 2022. <https://www.irishlegal.com/articles/bill-holohan-sc-licensing-reform-and-the-law-over-the-years>.
- (50) Public Health (Alcohol) Act 2018 (October 17, 2018). <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2018/act/24/enacted/en/html>.
- (51) Citizens Information Board. Alcohol and the law. <https://www.citizensinformation.ie/en/justice/criminal-law/criminal-offences/alcohol-and-the-law/#66c3ee>.
- (52) Mongan D. Alcohol licensing in Ireland. Drugnet Ireland 2018;65:23.
- (53) Revenue. Wholesale Dealer's Licence. <https://www.revenue.ie/en/companies-and-charities/excise-and-licences/excise-licensing/wholesale-dealers-licences/index.aspx>.
- (54) Irish Legal Blog (Internet). Renewal and Objections. <https://legalblog.ie/renewal/>.
- (55) Alcohol Action Ireland. Raising the bar. An examination of the alcohol market in Ireland. Dublin: Alcohol Action Ireland; 2022.
- (56) Liquor License Transfers. Buy a Liquor Licence. <https://www.liquorlicencetransfers.ie/buy-a-liquor-licence/>.
- (57) Revenue. Guide to Excise Licences. Revenue; 2024. <https://www.revenue.ie/en/tax-professionals/tadm/excise/excise-licences/guide-to-excise-licences.pdf>.
- (58) Tracey S. Action on Alcohol Network A Community Guide to Alcohol Licensing in Ireland. Ballyraine: Alcohol Forum; 2017.

- (59) Brannon G. Ireland Licensing Laws: Everything you need to know about selling and buying alcohol. Alliance Online July 29 2022. <https://www.allianceonline.ie/blog/2022/07/ireland-licensing-laws-everything-you-need-to-know-about-selling-and-buying-alcohol/>.
- (60) Irish Legal Blog (Internet). Endorsements and Forfeiture. <https://legalblog.ie/offences-and-licences/>.
- (61) Revenue. Excise Duty rates. <https://www.revenue.ie/en/companies-and-charities/excise-and-licences/excise-duty-rates/excise-licences.aspx>.
- (62) Doyle A, Mongan D, Galvin B. Alcohol: availability, affordability, related harm, and policy in Ireland. Dublin: Health Research Board; 2024. https://www.hrb.ie/wp-content/uploads/2024/05/HRB_Alcohol_Overview_Series_13-2.pdf.
- (63) Nicholls J. Alcohol licensing in Scotland: a historical overview. *Addiction* 2012;107(8):1397-403.
- (64) Licensing (Scotland) Act 2005 section 142: guidance for Licensing Boards (January 13 2023). <https://www.gov.scot/publications/licensing-scotland-act-2005-section-142-guidance-licensing-boards/pages/7/>.
- (65) West Lothian Council. Licensing Standards Officer (LSO). <https://www.westlothian.gov.uk/article/34783/Licensing-Standards-Officer-LSO>.
- (66) Intervjuu, Aidan Collins (Alcohol Focus Scotland), 26.09.2024.
- (67) Stirling Council. Alcohol licences. <https://www.stirling.gov.uk/business-and-licences/licences-permits-and-permissions/alcohol-licences/>.
- (68) Gov.uk. Occasional licence (Scotland). <https://www.gov.uk/find-licences/occasional-licence-scotland>.
- (69) Scottish Government. Alcohol licensing: guidance. <https://www.gov.scot/publications/alcohol-licensing-guidance/pages/personal-licence-holders/>.
- (70) Get Licensed. Personal Licence Holders On-Site. <https://www.get-licensed.co.uk/get-daily/does-a-personal-licence-holder-need-to-be-on-site-at-all-times/>.
- (71) Scottish Government. Scottish Liquor Licensing Statistics. <https://www.gov.scot/publications/scottish-liquor-licensing-statistics/>.
- (72) Licensing (Scotland) Act 2005. <https://www.legislation.gov.uk/asp/2005/16/contents>.
- (73) Licensing (Scotland) Act 2005 Explanatory Notes. <https://www.legislation.gov.uk/asp/2005/16/notes/division/3/6?view=plain>.
- (74) The Licensing (Training of Staff) (Scotland) Regulations 2007 (February 1 2008). <https://www.legislation.gov.uk/ssi/2007/397/made>.
- (75) Chartered Trading Standards Institute. Selling alcohol in licensed premises. <https://www.businesscompanion.info/en/quick-guides/weights-and-measures/selling-alcohol-in-licensed-premises-s>.
- (76) Scottish Government. Minimum unit pricing for alcohol in Scotland. <https://www.mygov.scot/minimum-unit-pricing>.

- (77) South Lanarkshire Council. Premises licence fees. https://www.southlanarkshire.gov.uk/info/200213/alcohol_licences/581/premises_licence_fees.
- (78) Midlothian Council. Alcohol licence fees. https://www.midlothian.gov.uk/info/200269/licences_and_permits/510/alcohol_licence_fees.
- (79) Scottish Government. Review of Alcohol Licensing Fees. <https://www.gov.scot/publications/review-alcohol-licensing-fees/pages/4/>.
- (80) Argyll and Bute Council. Off Sales. <https://www.argyll-bute.gov.uk/business-and-licensing/law-and-licensing/sales>.
- (81) National Health Service (UK). Alcohol units. <https://www.nhs.uk/live-well/alcohol-advice/calculating-alcohol-units/>.
- (82) Public Health Scotland. Overview of MUP evaluation. <https://publichealthscotland.scot/population-health/improving-scotlands-health/minimum-unit-pricing-mup/overview-of-mup-evaluation/why-we-evaluated-the-mup/>.
- (83) Public Health Scotland. Minimum unit pricing reduces alcohol-related harm to health. <https://publichealthscotland.scot/news/2023/june/minimum-unit-pricing-reduces-alcohol-related-harm-to-health/>.

Lisa 1. Alkoholi litsentsisüsteemid Euroopas - küsitlusuuringu ankeet

1. Name of the respondent:

2. Institution:

3. Country:

Licensing: a system which obliges all businesses to meet certain requirements to obtain a special license (or sales permit) to legally sell and/or serve alcoholic beverages (an alcohol specific license is needed). It does not include 'passive' systems where businesses only need to be registered or are prohibited from selling alcoholic beverages as a sanction for violating other alcohol control policies (e.g., sales to minors).

4. Is licensing required for the sale of alcoholic beverages in your country? (Please choose only one of the following)

Yes/No

4.1. If licensing is currently not required to sell alcoholic beverages, is there a plan to implement a licensing system in the near future? (Please choose only one of the following)

Yes/No

4.1.1. Please describe briefly, what kind of changes are planned, when and to which products these will apply.

Please provide any other relevant information

Following questions concern licensing aspects of different types of alcoholic beverages in different settings.

State monopoly: full or almost complete government control over alcohol sales.

Beer: an alcoholic beverage obtained by fermenting a liquor (wort) prepared from malted cereals, water and (usually) hops with 4% alcohol by volume (ABV).

Wine: an alcoholic beverage made with fermented grape juice with 12% ABV.

Spirits: alcoholic beverages made using distillation or maceration with 40% ABV.

5. Is licensing required for the wholesale of the following alcoholic beverages? (Please choose the appropriate response for each item)

Beer/Wine/Spirits

No license required/License required in some municipalities/License required in all municipalities/State monopoly/Don't know

5.1. If licensing is currently not required for the wholesale of one or more beverages above, is there a plan to implement a licensing system in the near future? (Please choose only one of the following)

Yes/No/Don't know

5.1.1. Please describe briefly what kind of changes are planned, when and to which products these will apply. Please provide any other relevant information.

6. Is licensing required for the off-premise sales of the following alcoholic beverages in liquor stores? (Please choose the appropriate response for each item)

Beer/Wine/Spirits

No license required/License required in some municipalities/License required in all municipalities/State monopoly/Don't know

6.1. If licensing is currently not required for the off-premise sales of one or more beverages above in liquor stores, is there a plan to implement a licensing system in the near future? (Please choose only one of the following)

Yes/No/Don't know

6.1.1. Please describe briefly, what kind of changes are planned, when and to which products these will apply. Please provide any other relevant information.

7. Is licensing required for the off-premise sales of the following alcoholic beverages in regular stores (grocery stores, supermarkets etc.)? (Please choose the appropriate response for each item)

Beer/Wine/Spirits

No license required/License required in some municipalities/License required in all municipalities/State monopoly/Don't know

7.1. If licensing is currently not required for the off-premise sales of one or more beverages above in regular stores, is there a plan to implement a licensing system in the near future? (Please choose only one of the following)

Yes/No/Don't know

7.1.1. Please describe briefly, what kind of changes are planned, when and to which products these will apply.
Please provide any other relevant information.

8. Is licensing required for the on-premise sales of the following alcoholic beverages in establishments where serving alcohol is the primary function of the business (bars, nightclubs etc.)? (Please choose the appropriate response for each item)

Beer/Wine/Spirits

No license required/License required in some municipalities/License required in all municipalities/State monopoly/Don't know

8.1. If licensing is currently not required for the on-premise sales of one or more beverages above in establishments where serving alcohol is the primary function, is there a plan to implement a licensing system in the near future? (Please choose only one of the following)

Yes/No/Don't know

8.1.1. Please describe briefly, what kind of changes are planned, when and to which products these will apply.
Please provide any other relevant information.

9. Is licensing required for the on-premise sales of the following alcoholic beverages in establishments where serving alcohol is the secondary function of the business (restaurants, cafes etc.)? (Please choose the appropriate response for each item)

Beer/Wine/Spirits

No license required/License required in some municipalities/License required in all municipalities/State monopoly/Don't know

9.1. If licensing is currently not required for the on-premise sales of one or more beverages above in establishments where serving alcohol is the secondary function, is there a plan to implement a licensing system in the near future? (Please choose only one of the following)

Yes/No/Don't know

9.1.1. Please describe briefly, what kind of changes are planned, when and to which products these will apply.
Please provide any other relevant information.

10. Are online sales (to sell alcohol online, through websites, mobile apps etc.) of the following alcoholic beverages permitted? (Please choose the appropriate response for each item)

Beer/Wine/Spirits

Not permitted/Permitted in some municipalities/Permitted in all municipalities/Don't know

10.1. Are there any restrictions on home delivery of alcohol? (Please choose only one of the following)

Home delivery of alcohol is not permitted/Home delivery of alcohol is only permitted in some cases (e.g. with a license)/There are no restrictions regarding home delivery of alcohol/Don't know/Other

10.1.1. Please describe briefly, what kind of restrictions regarding home delivery of alcohol are in place? Please provide any other relevant information.

10.2. Is licensing required for the online sales of the following alcoholic beverages? (Please choose the appropriate response for each item)

Beer/Wine/Spirits

No license required/License required in some municipalities/License required in all municipalities/State monopoly/Don't know

10.2.1. If licensing is currently not required for the online sales of one or more beverages above, is there a plan to implement a licensing system in the near future? (Please choose only one of the following)

Yes/No

10.2.1.1. Please describe briefly, what kind of changes are planned, when and to which products these will apply. Please provide any other relevant information.

Thank you for your answers!

We would be extremely grateful if you found time to answer some additional questions.

Additional questions concern following topics:

- *types of license(s) (personal vs business)*
- *requirements for obtaining and retaining license(s)*
- *rules on the distribution of license(s)*
- *supervision*

11. Would you be willing to answer some additional questions? (Please choose only one of the following)

Yes, I'm willing to answer additional questions/No, please take me to the end of the survey

Type of license

12. What type of license is required to sell beer in the following settings? (Please choose the appropriate response for each item)

Business license: a license or a permit that a government entity requires businesses to have in order to sell alcoholic beverages.

Personal license: a license or a permit that authorises an individual running or managing a business to sell alcoholic beverages from said business.

Wholesale/Off-premise sales in liquor stores/Off-premise sales in regular stores/On-premise sales (primary function)/On-premise sales (secondary function)/Online sales

Business license for the establishment/Personal license for the owner/manager/Both business and personal license/Differs between municipalities/Other/Don't know

12.1. What other kinds of license would be needed to sell beer?

13. What type of license is required to sell wine in the following settings? (Please choose the appropriate response for each item)

Wholesale/Off-premise sales in liquor stores/Off-premise sales in regular stores/On-premise sales (primary function)/On-premise sales (secondary function)/Online sales

Business license for the establishment/Personal license for the owner/manager/Both business and personal license/Differs between municipalities/Other/Don't know

13.1. What other kinds of license would be needed to sell wine?

14. What type of license is required to sell spirits in the following settings? (Please choose the appropriate response for each item)

Wholesale/Off-premise sales in liquor stores/Off-premise sales in regular stores/On-premise sales (primary function)/On-premise sales (secondary function)/Online sales

Business license for the establishment/Personal license for the owner/manager/Both business and personal license/Differs between municipalities/Other/Don't know

14.1. What other kinds of license would be needed to sell spirits?

Obtaining a license

15. Who is responsible for granting alcohol licenses? Please select the responsible license authority for each setting.

Wholesale/Off-premise sales in liquor stores/Off-premise sales in regular stores/On-premise sales (primary function)/On-premise sales (secondary function)/Online sales

Local or municipal agency/National-level government agency/Both/Other/Don't know

15.1. Please specify the responsible organization(s) (name).

16. Is the license permanent or does it have to be renewed periodically? Please select the nature of the license for each setting.

Wholesale/Off-premise sales in liquor stores/Off-premise sales in regular stores/On-premise sales (primary function)/On-premise sales (secondary function)/Online sales

Permanent/Renewed/Differs between municipalities/Don't know

17. How often should the licenses be renewed?

18. Are there any fees required to obtain the license? Please select the applicable fees for each setting.

Registration fee: a one-time fee that is paid to obtain the license.

Supervision fee: an additional fee paid by retailers to cover the costs of monitoring for compliance.

Renewal fee: a fee that is required for the regular renewal of the license.

Wholesale/Off-premise sales in liquor stores/Off-premise sales in regular stores/On-premise sales (primary function)/On-premise sales (secondary function)/Online sales

No fees/Registration fee/Supervision fee/Renewal fee/Differs between municipalities/Don't know

18.1. Are there any additional fees connected to the license?

19. What criteria/requirements exist for the businesses to obtain a license? (e.g. optimal distance from adjacent buildings, valid Risk Assessment Management Plan, specific opening hours etc.) (If business license is not required in any setting, then please leave blank)

20. What criteria/requirements exist for the businesses to retain a license? (e.g. compliance with point-of-sale alcohol control policies, ban on irresponsible promotions etc.) (If business license is not required in any setting, then please leave blank)

21. What criteria/requirements exist for the business owners/managers to obtain a license? (e.g. age over 18, no previous violations, mandatory Responsible Management of Licensed Venues training etc.) (If personal license is not required in any setting, then please leave blank)

22. What criteria/requirements exist for the business owners/managers to retain a license? (e.g. compliance with alcohol control policies etc.) (If personal license is not required in any setting, then please leave blank)

23. During the licensing process, is public posting of applications for a set amount of time required (providing an opportunity for local feedback)? (Please choose only one of the following)

Yes/No/Don't know/Other

23.1. Please describe briefly, what kind of requirements are set up for public posting of applications?

23.2. Are there any alternative means for community level feedback during the licensing process?

Limited distribution of licenses

24. Is there a restriction on the total number of available licenses based on population/area (limit on density of any kind of alcohol outlets)? Please select the appropriate response for each type of setting.

Wholesale/Off-premise sales in liquor stores/Off-premise sales in regular stores/On-premise sales (primary function)/On-premise sales (secondary function)/Online sales

Yes/No/Differs between municipalities/Don't know

24.1. What kind of method is used for distributing the restricted number of licenses? Please select the appropriate response for each type of settings.

Wholesale/Off-premise sales in liquor stores/Off-premise sales in regular stores/On-premise sales (primary function)/On-premise sales (secondary function)/Online sales

First-come-first serve/Lottery/Auction/Differs between municipalities/Other/Don't know

24.1.1. Please specify what other methods are used for distributing restricted number of licenses?

24.1.2. What is the basis for calculating alcohol outlet density threshold? (Please choose all that apply)

Alcohol establishments per population/Alcohol establishments per land area/Alcohol establishments per land area or population according to land uses and zoning/Don't know/Other

Supervision

25. Is there an authority/organisation responsible for systematic supervision/enforcement of violations/non-compliances of the licensing requirements for the following types of alcohol sales? (Please choose the appropriate response for each item)

Wholesale/Off-premise sales in liquor stores/Off-premise sales in regular stores/On-premise sales (primary function)/On-premise sales (secondary function)/Online sales

Yes/No/Differs between municipalities/Don't know

25.1. Please specify the responsible organization(s) (name).

26. What are the consequences of non-compliance for off-premise alcohol sales (e.g., repeated violations of minimum purchasing age)? (Please choose all that apply)

License Suspension/License Revocation/Fines/No consequences/Don't know/Other

27. What are the consequences of non-compliance for on-premise alcohol sales (e.g., serving intoxicated guests)? (Please choose all that apply)

License Suspension/License Revocation/Fines/No consequences/Don't know/Other

Lisa 2. Soome, Iirimaa ja Šotimaa alkoholi litsentsisüsteemide võrdlus

	SOOME	IIRIMAA	ŠOTIMAA
Litsentside tüübid			
Kaasamüügi litsents	Jah*	Jah	Jah
Kohapealseks tarvitamiseks müügi litsents	Jah	Jah	Jah
Kaugmüük	Jah, kaasamüügi litsentsi alusel	Jah, kaasamüügi litsentsi alusel	Jah, kaasamüügi litsentsi alusel
Kojuvedu läbi kullerteenuse	Keelatud	Piirangud puuduvad	Jah, kaupleja kaasamüügi litsentsi alusel
Isikliku litsentsi nõue	Jah, kohapealseks tarvitamiseks müüki pakkuvates asutustes vastutaval töötajal, kes peab alati füüsiliselt kohal olema	Puudub	Jah, nii kohapealseks tarvitamiseks müüki kui ka kaasamüüki pakkuvates asutustes vähemalt ühel töötajal, kes ei pea alati füüsiliselt kohal olema
Litsentside väljaandmine			
Litsentsiperiood	Tähtajatu Võimalik soovi korral taodelda ka tähtajalist litsentsi	1 aasta Litsentsid aeguvad iga aasta 30. septembril	Tähtajatu, kuid säilitamiseks peab iga-aastaselt maksma säilitamistasu

	SOOME	IIRIMAA	ŠOTIMAA
Litsentside arv	2021: 6441 kaasamüügi litsentsi 9630 kohapealseks tarvitamiseks müügi litsentsi	2022: 2738 kaasamüügi litsentsi** 9137 kohapealseks tarvitamiseks müügi litsentsi***	31.03.2022: 5155 kaasamüügi litsentsi 11405 kohapealseks tarvitamiseks müügi litsentsi
Litsentside väljaandja	Regionaalne haldusasutus (<i>Regional State Administrative Agency</i>) (regionaalne tasand)	Piirkonnakohus (<i>District Court</i>) (regionaalne tasand)	Litsentsinõukogu (<i>Licensing Board</i>) (kohalik tasand)
Litsentsitasud	Registreerimise tasu (kuni 1365€) Järelevalve tasu (kuni 790€)	Registreerimise tasu (kuni 3805€) Järelevalve tasu (kuni 3805€)	Registreerimise tasu (kuni ca 2400€) Säilitamise tasu (kuni ca 1100€)
Piirang litsentside arvule	Piirang puudub	Piirang riigi tasemel (taotlemiseks vajalik üle osta olemasolev litsents)	Piirang puudub
Huvitatud osapoolte kaasamine			
Teavitamine	Kõik osapooled Taotluse alusel	Kõik osapooled Kohalikus ajalehes 3 nädalat enne istungit Eraldi vajalik teavitada terviseametit, tuletõrjeametit ja politseiametit	Asutusest teatud raadiuses elavad inimesed Eraldi vajalik teavitada terviseametit, kogukonna nõukogu ja politseiametit

	SOOME	IIRIMAA	ŠOTIMAA
Vaidlustamise võimalused	Kõigil osapooltel on õigus esitada kommentaare	Kõigil osapooltel on õigus esitada vaie	Kõigil osapooltel on õigus esitada vaie
Järelevalve			
Järelevalve teostaja	Regionaalne haldusasutus (<i>Regional State Administrative Agency</i>) (regionaalne tasand)	Kohalik politseiamet (<i>Garda</i>) (kohalik tasand)	Kohalik omavalitsus (kohalik tasand)
Sanktsioonid	Rahatrahv Litsentsi peatamine Litsentsi tühistamine	Rahatrahv Litsentsi peatamine Litsentsi tühistamine	Rahatrahv Litsentsi peatamine Litsentsi tühistamine
Muud piirangud			
Müügikellajad	Kaasamüük: 09:00-21:00 Kohapealseks tarvitamiseks müük: 09:00-01:30 Kohapealseks tarvitamiseks müügi puhul võimalik taodelda müügiaegade pikendamist kuni 04:00.	Kaasamüük: E-L 10:30-22:00 P 12:30-22:00 Kohapealseks tarvitamiseks müük: E-N 10:30-23:30 R-L 10:30-00:30 P 12:30-23:00	Kaasamüük: 10:00-22:00 Kohapealseks tarvitamiseks müük: Määrab kohalik litsentsinõukogu Kujuvedu: 06:00-00:00
Minimaalne ühikuhind	Puudub	10 senti (€) / 1 grammi puhta alkoholi kohta	≈ 8 senti (£) / 1 grammi puhta alkoholi kohta ≈ 10 senti (€) / 1 grammi puhta alkoholi kohta

	SOOME	IIRIMAA	ŠOTIMAA
Litsentsiregister			
Litsentsiregistri haldaja	Riiklik hoolekande ja tervishoiu järelevalveamet (<i>Valvira</i>) (riiklik tasand)	Maksuamet (<i>Revenue</i>) (riiklik tasand)	Kohalik omavalitsus (kohalik tasand)
Raporteerimine	Regionaalsele haldusasutusele (regionaalne tasand) Kaasamüük: 1x aastas alkoholi läbimüük (€) ja toiduainete läbimüük (€) Kohapealseks tarvitamiseks müük: 2x aastas alkoholi läbimüük (€)	4x aastas alkoholi kogused lähtuvalt tüübist (vein, õlu, kange alkohol, siider) (l)	Raporteerimise kohustus puudub

* Litsentsi alusel lubatud vaid kääritatud alkoholsete jookide kangusega ≤8% ja muul viisil valmistatud alkoholsete jookide kangusega ≤5,5%, müük. Erandina on lubatud litsentseeritud tootmistkohast müüa käsitööveine (kangus ≤13%) ja õllesid (kangus ≤12%)

** Kange alkoholi, õlle või veini jaemüügi või vaid veini jaemüügi kaasamüügi litsentsi omavad asutused

*** Baarid, pubid ning vaid veini kohapealseks tarvitamiseks müüki pakkuvad asutused

